

(Projects submitting final reports after 1 January 2014 must use this format.)

LIFE Project Number

LIFE12 INF/PL/000009

Final Report

Covering the project activities from 01/10/2013 to 30/04/2016

Reporting Date

30/07/2016

LIFE+ PROJECT NAME or Acronym

LIFE/3xEnvironment/PL

Project Data

Project location	Poland
Project start date:	01/10/2013
Project end date:	30/04/2016 Extension date: na
Total Project duration (in months)	31 months (including Extension of 0 months)
Total budget	1,043,140 €
Total eligible budget	1, 042, 711 €
EU contribution:	521,251 €
(%) of total costs	49,97
(%) of eligible costs	49,99

Beneficiary Data

Name Beneficiary	Stowarzyszenie REFA Wielkopolska
Contact person	Ms Beata Nowaczyk
Postal address	Rubież 46 PL 61-612 Poznań
Visit address	Rubież 46 PL 61-612 Poznań
Telephone	+48 61 82 79 410
Fax:	+48 61 82 79 411
E-mail	beata.nowaczyk@refa.pl
Project Website	www.3xSrodowisko.pl

Instructions:

The final report must be submitted to the Commission no later than 3 months after the project end date.

One paper and one electronic version of the report is sufficient for the Commission. These documents must be sent in identical versions also to the monitoring team. The report must also be sent to the national authority.

Please refer to the Common Provisions annexed to your grant agreement for the contractual requirements concerning a final report .

1 List of contents – spis treści

1 List of contents – spis treści	3
2 Executive Summary – streszczenie kierownicze	5
3. Introduction – wstęp.....	15
4 Administrative part – część administracyjna	16
4.1 Description of the management system – opis systemu zarządzania.....	16
4.2 Evaluation of the management system – ocena systemu zarządzania.....	20
5 Technical part – część techniczna	21
5.1. Technical progress, per task – postęp prac w zadaniach w części technicznej.....	21
5.1.1 Action A2 – Monitorowanie postępów w projekcie	21
5.1.2 Action A3 – Audyt zewnętrzny.....	23
5.1.3 Action A4 - Opracowanie planu komunikacji – After-LIFE Communication plan.....	24
5.1.4 Action A5 – Networking Activities – działania networkingowe	25
5.1.5 Action B1 - Przygotowanie animatorów edukacji ekologicznej.....	29
5.1.6 Action B2 - Przygotowanie pakietu edukacji ekologicznej	32
5.1.7 Action C1 - Akcja promująca oszczędzanie zasobów w MSP.....	35
5.1.8 Action C2 - Akcja promująca współpracę biznesu z nauką.....	38
5.1.9 Action C3 - Akcja promująca kształtowanie prawa przez MSP	40
5.1.10 Action D1 - Warsztaty szkoleniowe dla 500 firm.....	43
5.1.11 Action E1 - Monitoring osiągnięcia rezultatów projektu.....	46
5.2 Dissemination actions – działania upowszechniające	49
5.2.1 Objectives - cele	49
5.2.2 Dissemination: overview per activity – upowszechnianie, przegląd działań.....	49
5.2.2.1 Action F1 - Promocja oszczędności zasobów w otoczeniu firm.....	50
5.2.2.2 Action F2 - Tablice informacyjne LIFE.....	54
5.2.2.3 Action F3 – Raport dla laika	55
5.2.2.4 Action F4 - Portal internetowy projektu	56
5.3 Evaluation of Project Implementation – ewaluacja wdrażania projektu.....	57
5.4 Analysis of long-term benefits – analiza długofalowych korzyści z projektu	64
6 Comments on the financial report – komentarz do części finansowej.....	67
6.1. Summary of Costs Incurred – podsumowanie dot. kosztów	68
6.2. Accounting system – system księgowy.....	71
6.3. Partnership arrangements – uzgodnienia z partnerami.....	74
6.4. Auditor's report/declaration – raport/deklaracja audytora.....	74
7. Annexes – załączniki.....	76
7.1 Administrative annexes – załączniki administracyjne	76
7.2 Technical annexes – załączniki techniczne	76

7.3 Dissemination annexes – załączniki związane z upowszechnianiem	78
7.3.1 Layman's report – raport dla laika.....	78
7.3.2 After-LIFE Communication plan	78
7.3.3 Other dissemination annexes – inne załączniki związane z upowszechnianiem	78
7.4 Final table of indicators – końcowa tabela wskaźników	80
8. Financial report and annexes – raport finansowy z załącznikami.....	81

2 Executive Summary – streszczenie kierownicze

Chociaż MŚP stanowią w Polsce 99% wszystkich firm i zatrudniają 9 mln pracowników, mając tym samym ogromny wpływ na środowisko naturalne, to ich świadomość na temat tego wpływu w prowadzonych badaniach była niewielka. Tylko 1,8% firm przemysłowych z sektora MŚP stwierdziło, że ich działalność ma „duży” bądź „bardzo duży” wpływ na środowisko (3,8 % w przypadku całego sektora MŚP). Od przedsiębiorstw, które nie są świadome wywieranego wpływu trudno oczekiwać zdecydowanych działań proekologicznych oszczędzających środowisko.

Dlatego głównym celem projektu 3xŚrodowisko był wzrost świadomości kadry zarządzającej i pracowników MŚP odnośnie wpływu ich firm na środowisko oraz efektywnego wykorzystania zasobów w działalności ich firm.

Osiągnięcie podanego wyżej celu głównego było wspierane przez określenie następujących celów szczegółowych:

1. zmniejszenie zużycia wybranych zasobów w min. 100 firmach o 10% dzięki wdrożeniu niezbędnych zmian organizacyjno-technologicznych,
2. przygotowanie pracowników z 500 firm do wyszukiwania marnotrawstwa i generowania pomysłów oszczędnościowych w zakresie gospodarowania zasobami,
3. wzrost świadomości wśród MŚP na temat korzyści ekonomicznych i środowiskowych, powstałych w wyniku oszczędności zasobów poprzez dotarcie do 3000 firm
4. wzrost przekonania społeczeństwa (10.000 firm i osób prywatnych) o możliwości wpływu jednostki na zmniejszenie zużycia zasobów poprzez gromadzenie i prezentowanie dobrych praktyk w tym zakresie,
5. wzrost świadomości obywateli w zakresie potrzeby działania na rzecz efektywnego wykorzystania zasobów poprzez włączenie partnerów społecznych i jednostek naukowych.

Cel główny oraz cele szczegółowe projektu miały być osiągnięte w wyniku trzech kampanii:

- edukacyjnej - skierowanej do 500 firm, w celu opracowania w nich projektów rozwiązań pozytywnie oddziałujących na środowisko,
- informacyjnej skierowanej do 3000 przedsiębiorców, która miała informować o możliwościach wpływu przedsiębiorców na środowisko i zachęcać do wdrażania konkretnych przedsięwzięć,
- upowszechniającej – skierowanej do firm i do otoczenia firm - 10.000 podmiotów: małych i średnich przedsiębiorstw, społeczeństwa, instytucji otoczenia biznesu, instytucji samorządowych i rządowych, która miała współtworzyć pozytywny wizerunek przedsiębiorstw dbających o zasoby naturalne i wspierać ich działania.

W wyniku działań przeprowadzonych w projekcie uzyskano redukcję zużycia zasobów na poziomie przynajmniej 10% w 94 firmach objętych monitoringiem, a dodając do tego nadesłane do przeprowadzonego w ramach projektu konkursu dla MŚP „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”, opisy wdrożonych rozwiązań oszczędnościowych liczba firm, które uzyskały oszczędności przekroczyła 100.

W trakcie prowadzonych warsztatów przygotowano do eliminowania marnotrawstwa i znajdowania oszczędności w zużyciu zasobów pracowników i właścicieli z ponad 500 firm.

Dzięki przeprowadzonym działaniom informacyjnym pozytywną zmianę świadomości ekologicznej w trakcie projektu w co najmniej 33% wykazało 57,4% badanych przedsiębiorców.

Zasięg prowadzonych działań upowszechniających prezentujących wdrażanie rozwiązań oszczędnościowych, liczba odbiorców materiałów filmowych, odwiedzających portal internetowy, czy będących adresatami postów w mediach społecznościowych pozwala nam założyć, że ilość podmiotów przekonanych co do możliwości ich pozytywnego wpływu na środowisko przekroczyła zakładane 10 000.

Do udziału w wykorzystaniu i promowaniu rezultatów projektu włączyliśmy organizację będącą członkiem Rady Dialogu Społecznego w Polsce, oraz przedstawicieli jednostek naukowych, którzy dzielili się swoją wiedzą związaną z efektywnym wykorzystywaniem zasobów.

Działania przeprowadzone w projekcie podzielone były na następujące grupy:

A. zarządzanie projektem i monitorowanie postępów w projekcie

W projekcie działały gremia projektowe: Komitet Sterujący, składający się z reprezentantów wykonawców (partnerów), odbiorców rezultatów projektu i instytucji współfinansującej (NFOŚiGW) - nadzorujący przebieg projektu oraz Komitet Monitorujący, składający się z przedstawicieli partnerów, nadzorujący projekt i odpowiedzialny za podejmowanie ewentualnych działań ułatwiających realizację projektu u danego partnera. Współpraca opierała się o podpisane umowy partnerskie, wdrożone procedury wewnętrznej sprawozdawczości, udostępnione narzędzia wspomagające (intranet, telekonferencje dla kierownictwa projektu). Sporządzono 30 wewnętrznych raportów o stanie realizacji projektu dla kierownictwa projektu, 5 raportów dla Komitetu Sterującego i Monitorującego i 3 raporty dla Komisji Europejskiej (inception report, mid-term report i final report). W ramach networking'u odbyto 10 spotkań PeerReview i 12 z decydentami, nawiązano kontakty z instytucjami krajowymi i zagranicznymi zaangażowanymi w przedsięwzięcia podobnego typu, do odbiorców angielskojęzycznych wysłano 4 newslettery (z których dwa pierwsze na 44 adresy a dwa ostatnie na 72 adresy). Opracowany plan komunikacji po projekcie LIFE (After-Life communication plan) został wysłany do 3043 odbiorców krajowych i 72 zagranicznych.

B. działania przygotowawcze

Odbyto 18 spotkań grup eksperckich i 6 zagranicznych wyjazdów benchmarkingowych. W ich wyniku opracowano wymagany pierwszy zestaw 18 dobrych praktyk (i cztery dodatkowe) w zakresie oszczędności zasobów i przygotowano 6 arkuszy umożliwiających kalkulacje oszczędności w wyniku wprowadzania rozwiązań proekologicznych. Przygotowano 6 modułów szkoleniowych na potrzeby warsztatów (i jeden dodatkowy w zakresie oszczędzania energii elektrycznej), podręcznik ekologiczny i 6 ekologicznych informatorów branżowych. Na portalu projektu umieszczono bazę najlepszych praktyk w formacie elektronicznym. Przygotowano i przeprowadzono spotkanie wprowadzające do projektu, spotkanie konsultacyjne przedstawiające wyniki spotkań grup eksperckich i prezentację opracowanego w ramach tej grupy działań pakietu ekologicznego.

C. działania związane z podnoszeniem świadomości i komunikacją

W prasie branżowej opublikowano 13 artykułów, odbyto 31 spotkań informacyjnych z przedsiębiorcami. Przeprowadzono 30 webinarów poświęconych oszczędnościom w zużyciu zasobów, odbyto 3 spotkania konsultacyjne z przedsiębiorcami w celu zebrania uwag środowiska na temat potrzebnych zmian w prawie. Na podstawie zebranych uwag

opracowano rekomendacje dla czterech instytucji państwowych. Przeprowadzono konkurs dla MŚP pod hasłem „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”, motywujący firmy do wdrażania proekologicznych rozwiązań oszczędnościowych, na który wpłynęło 58 zgłoszeń.

D. działania szkoleniowe

W toku projektu przeprowadzono 41 warsztatów, w których przeszkolono pracowników z 509 przedsiębiorstw w zakresie wykrywania marnotrawstwa w zużyciu zasobów i jego eliminowania.

E. monitoring osiągnięcia rezultatów projektu

Opracowano: trzy raporty o stanie zużycia zasobów w firmach referencyjnych (wyjściowy za rok 2013, śródkresowy porównujący rok 2014 do 2013 i końcowy, podsumowujący okres od roku 2013 do 2015), dwa raporty o stanie świadomości ekologicznej przedsiębiorców zawierające porównanie wyników badań nad stanem świadomości ekologicznej przed kampanią informacyjną i po zakończeniu kampanii, dwa raporty z ewaluacji warsztatów prowadzonych w ramach działań szkoleniowych oraz dwa raporty o stanie regulacji wewnętrznych w MŚP.

F. działania upowszechniające

Opracowano identyfikację wizualną projektu i wytyczne jej stosowania. Przygotowano tablice informacyjne i tabliczki przydrzwiowe z informacją o projekcie. Przygotowano ulotki informacyjne o projekcie, które były dystrybuowane podczas spotkań informacyjnych dla MŚP, spotkań promocyjnych, Dni Informacyjnych Life, podczas konferencji prasowych oraz w wysyłanych materiałach prasowych do mediów. Zrealizowano 7 filmów reportażowych, w których prezentowano rozwiązania oszczędzające zasoby dla 6 branż objętych projektem (oraz w jednym filmie gdzie przekrojowo zaprezentowano cały projekt). Filmy dotarły do 75 578 odbiorców na Facebooku. Wyemitowano film w ogólnopolskiej telewizji i audycję radiową w ogólnopolskiej stacji. Dzięki nim telewidzowie i radiosłuchacze w całej Polsce mogli się zapoznać z założeniami projektu i wypowiedziami ekspertów. W internecie umieszczono 5 banerów, które wykorzystano do promocji organizowanego konkursu „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”. Zorganizowano 5 wizyt studyjnych dla dziennikarzy, aby mogli się oni zapoznać z wdrożeniami proekologicznych rozwiązań w przedsiębiorstwach. Projekt był promowany podczas pięciu seminariów promocyjnych (w tym jednego w formie debaty, gdzie uczestnicy mogli wysłuchać wystąpień panelistów – ekspertów, a następnie dyskutować na poruszane tematy). Zorganizowano dwie konferencje prasowe, w trakcie których 30 ich uczestników mogło się zapoznać z pierwszymi efektami projektu (elementami pakietu edukacji ekologicznej) oraz podsumowaniem jego wyników i planami na przyszłość. Osoby aktywne w mediach społecznościowych i otwarte na tematy ekologiczne mogły zapoznawać się i komentować wpisy na Fanpage projektu na Facebooku „Ekologia w firmie”. Na dzień 04.07.2016 strona miała 506 fanów. Portal internetowy projektu odwiedzone 21 249 razy. Opracowano „Raport dla laika” w wersji polskiej i angielskiej, prezentujący założenia projektu i jego rezultaty w przyjaznej i zrozumiałej dla niespecjalistów formie. Raport rozesłano do 16 705 odbiorców polskich i 72 zagranicznych.

Zrealizowane cele projektu są zbieżne z **ramową dyrektywą (2008/98/WE) w sprawie odpadów** w zakresie zapobiegania i zmniejszania negatywnego wpływu odpadów, gospodarowania nimi oraz zmniejszania skutków użytkowania zasobów i poprawy efektywności użytkowania zasobów, **programem pn. Ku gospodarce o obiegu zamkniętym: program "zero odpadów" dla Europy** w zakresie bardziej efektywnego gospodarowania zasobami, ograniczenia zużycia energii i materiałów na etapach produkcji i

użytkowania oraz **Planem działania na rzecz zasobooszczędnej Europy** w zakresie poprawy efektywności produkcji i przekształcania odpadów w zasoby.

Realizacja produktów projektu

Produkty projektu przewidziane w planie bazowym		
Nazwa produktu	Działanie	Status
Identyfikacja wizualna projektu	F1	wykonano
Ulotki o projekcie	F1	wykonano
Portal internetowy	F4	wykonano
Tablice informacyjne	F2	wykonano
Tabliczki przy drzwiach	F2	wykonano
Fan page	F1	wykonano
Raport wyjściowy stan zasobów	E1	wykonano
Raport wyjściowy regulacje wewnętrzne	E1	wykonano
Pakiet edukacji ekologicznej	B2	wykonano
Rekomendacje dla resortów	C3	wykonano
2. raport o zmianach w zużyciu zasobów	E1	wykonano
Prace zgłoszone na konkurs plakatowy	C1	wykonano
Film	F1	wykonano
Banery internetowe	F1	wykonano
Promowane posty (zmiana za zgodą KE z reklamy sponsorowanej)	F1	wykonano
Spot dźwiękowy i audycja radiowa	F1	wykonano
Filmy reportażowe (zmiana za zgodą KE ze spotów reklamowych)	F1	wykonano
Zapis webcastów	C2	wykonano
After-Life Communication plan wersja polska i angielska	A4	wykonano
Raport dla laika	F3	wykonano
Pomysły na oszczędzanie zasobów w MSP (49 umieszczonych w bazie dobrych praktyk w miejsce 125 w związku z redukcją ilości warsztatów za zgodą KE)	D1	wykonano
3. raport o zmianach w zużyciu zasobów i raport o stanie regulacji wewnętrznych	E1	wykonano
Artykuły prasowe	F1	wykonano
Artykuły w prasie branżowej	C1	wykonano
E-Newslettery i streszczenia z wywiadami	F1	wykonano
Protokoły ze spotkań Komitetu Sterującego	A2	wykonano
Raporty oceniające jakość warsztatów	A2	wykonano
Raporty z postępu realizacji projektu dla KS	A2	wykonano
Sprawozdania z realizacji projektu dla KE	A2	wykonano

Status kamieni milowych przewidzianych w planie bazowym		
Kamień milowy	Działanie	Status
Opracowanie i przyjęcie przez partnerów projektu procedur i dokumentów projektowych	A1	osiągnięty
Przygotowanie i zaakceptowanie struktury i koncepcji portalu	F4	osiągnięty
Wybranie 100 firm referencyjnych i uzgodnienie z nimi zasad współpracy	B1	osiągnięty
Zainstalowanie systemu monitoringu w 100 firmach	B1	Wdrożony alternatywny system zbierania danych sprawozdawczych w oparciu o dokumenty – opis w 5.1.11
Przedłożenie materiałów do pakietu edukacji ekologicznej	B1	osiągnięty
Przyjęcie Progress report przez KE	A1	zdezaktualizowany – w miejsce Progress report został złożony (i przyjęty) Mid-term report
Przedłożenie pierwszych 50 pomysłów na rozwiązania oszczędnościowe	D1	Ostatecznie w bazie dobrych praktyk umieszczono 49 pomysłów oszczędnościowych (w związku z redukcją ilości warsztatów)
Przyjęcie Mid-term report przez KE	A1	osiągnięty
Złożenie raportu końcowego do KE	A1	osiągnięty

Although SMEs constitute 99% of all businesses in Poland and employ 9 million workers, thus having a huge impact on the natural environment, their awareness of this impact is small. Only 1.8% of industrial companies in the SME sector states that their activities have "big" or "large" impact on the environment (3.8% for the whole of the SME sector). From the companies that are not aware of their impact it is difficult to expect decisive environmental actions that are supposed to protect the environment.

Therefore, the main objective of the project 3xEnvironment was to increase awareness of the management and employees of SMEs regarding the impact of their companies on the environment and efficient use of resources in the activities of their companies.

The achievement of the main objective given above was supported by determining the following specific objectives:

1. reduce the consumption of selected resources in minimum 100 companies by 10% by implementing the necessary organizational and technological changes,
2. preparation of the employees from 500 companies to find waste and generate saving ideas in terms of resource management,
3. increase awareness among SMEs about the economic and environmental benefits, resulting from resource saving by reaching to 3000 companies,
4. increase the conviction in society (10,000 companies and individuals) about the influence of the unit to reduce the consumption of resources by collecting and presenting good practices in this field,
5. the increase of public awareness regarding the need for efficient use of resources by engaging social partners as well as academic units.

Main objective and specific objectives of the project were to be achieved as a result of three campaigns:

- **educational** - addressed to 500 companies in order to prepare solutions projects that affect the environment positively,
- **informational** - addressed to 3000 entrepreneurs and informing about the entrepreneurs' impact on the environment and encouraging them to the implementation of specific projects,
- **disseminating** - addressed to companies and their surrounding – 10.000 entities: SMEs, society, business institutions, local government institutions and government which was to co-create a positive image of companies which care about natural resources and to support their actions.

As a result of the activities carried out in the project at least 10% reduction of resource consumption in 94 companies covered by the monitoring was achieved, and adding to it descriptions of implemented saving solutions sent to the project competition "Save by protecting the environment," the number of companies that achieved savings exceeded 100.

During the conducted workshops employees and owners of more than 500 companies were prepared to eliminate waste and to find savings in resources. Thanks to the informational activities of environmental awareness positive change during the project course by at least 33% showed 57.4% of the surveyed entrepreneurs.

The range of dissemination activities presenting the implementation of savings solutions, the number of video footage recipients, visitors to a web portal or the addressees of the posts in social media allows us to assume that the number of entities convinced as to the possibility of their positive impact on the environment has exceeded the expected 10 000.

To participate in using and promoting the results of the project we included an organization which is a member of the Social Dialogue Council in Poland and representatives of scientific institutions, who shared their knowledge of effective use of resources.

The activities carried out in the project were divided into the following groups:

A. Project management and monitoring the progress of the project

The project bodies that worked in the project: Steering Committee, consisting of representatives of the contractors (partners), recipients of project results and co-financing institution (National Fund for Environmental Protection and Water Management) - supervising the course of the project and the Monitoring Committee, consisting of representatives of the partners, supervising the project and responsible for taking any action to facilitate project by a given partner. Cooperation was based on the signed partnership agreements, implemented procedures for internal reporting, available supporting tools (intranet, teleconferences for project management). 30 internal reports on the state of implementation of the project for the project management were made, 5 reports for the Steering and Monitoring Committee and 3 reports to the European Commission (inception report, mid-term report and the final report).

Within networking 10 PeerReview meetings and 12 meetings with decision makers were held, contacts were established with national and foreign institutions involved in projects of a similar type, 4 newsletters to the English-speaking audience were sent (of which the first two on 44 addresses and the last two at 72 addresses). Communication plan after the LIFE project (After-Life communication plan) was developed and sent to 3043 domestic and 72 foreign recipients.

B. Preparatory actions

18 meetings of expert groups and 6 benchmarking trips abroad were held. As a result, the first set of 18 best practices (and 4 additional ones) in terms of saving resources and 6 sheets allowing the calculation of savings as a result of the introduction of environmentally friendly solutions were also developed. There were prepared 6 training modules, for the workshops needs, ecological handbook and 6 ecological branch guides. The project website was provided with database of best practices in an electronic format. The introductory meeting to the project, a consultation meeting presenting the results of the expert group meetings and the presentation of ecological package prepared were conducted.

C. Activities related to the awareness raising and communication

13 articles in the trade press were published, 31 informational meetings with entrepreneurs were held. 30 webinars devoted to savings in the consumption of resources were conducted, 3 consultative meetings with entrepreneurs in order to gather comments on the necessary changes in the law were held. Based on the collected comments recommendations for the four state institutions were developed. A contest for SMEs under the slogan "Save by protecting the environment," which motivates companies to implement environmentally friendly savings solutions was conducted and received 58 applications.

D. training activities

During the project 41 workshops were conducted that trained employees from 509 companies in the detection of waste in consumption of resources and its elimination.

E. Monitoring the Project results

Three reports on the state of consumption of resources in the reference companies were developed (output report for 2013, a mid-term comparing 2014 to 2013 and a final report

summing up period from 2013 to 2015), two reports on the state of environmental awareness of entrepreneurs including a comparison of the results of studies on the state of environmental awareness before information campaign and after the campaign, two evaluation reports of workshops conducted within the framework of training activities and two reports on the state of internal regulations in SMEs.

F. dissemination activities

The visual identity and the project guidelines for its use were developed. Information boards and Door Signs with information about the project were prepared. Information leaflets about the project were prepared and distributed during the informational and promotional meetings for SMEs, Life Informational Days, during press conferences and within press releases sent to the media. 7 reportages, which presented resource-saving solutions for the 6 sectors covered by the project (and one film showing cross section of the entire project) were realized. Films have reached 75 578 Facebook recipients. One film was emitted in all-Poland television and one broadcast in all-Poland radio station. Thanks to it television viewers and radio listeners throughout the country could become familiar with the project assumptions and statements of the experts. 5 banners, which were used to promote the "Save by protecting the environment." contest were put on the Internet. 5 study visits for journalists to help them get familiar with implementations of environmental solutions in the companies were organized. The project was promoted during the five promotional seminars (including one in the form of a debate where participants could listen to speeches panelists - experts, and then discuss the raised issues). Two press conferences were organized, during which 30 participants could get acquainted with the first effects of the project (the package of environmental education elements) and a summary of its results and future plans. Those active in social media and open to environmental issues could familiarize themselves and comment the posts on the project FanPage on Facebook "Ecology in the company." As at 04.07.2016 page had 506 fans. Internet portal of the project has been visited 21 249 times. "The Layman's report" was developed in Polish and English, presenting the assumptions of the project and its results in a friendly and understandable to non-specialists form. The report was sent to 16 705 of Polish and 72 foreign recipients.

Completed project objectives are consistent with the Directive 2008/98/EC on waste (Waste Framework Directive) in range of prevention and reduction of negative impact of waste, waste management and reduce the impacts of resource use and improving the efficiency of resource use towards a circular economy; A zero waste programme for Europe in range of increasing resource efficiency, reduce energy and material consumption at the stages of use and production, and with Roadmap to a Resource Efficient Europe in range of improving the efficiency of the production and conversion of waste into resources.

Realization of the project products

Project products foreseen in the base plan		
Name of the product	Action	Status
Visual identity of the project	F1	Done
Leaflets about the project	F1	Done
Internet portal	F4	Done
Information boards	F2	Done
Door signs	F2	Done
Fan page	F1	Done
The first report state of the resources	E1	Done
The output report internal regulations	E1	Done
The package of ecological education	B2	Done
Recommendations for state institutions	C3	Done
2. Report about changes in the use of resources	E1	Done
Works submitted for the poster contest	C1	Done
Film	F1	Done
Web banners	F1	Done
Promoted posts (change with the approval of the European Commission- from sponsored advertising)	F1	Done
Audio spot and radio broadcast	F1	Done
Reportage movies (change with the approval of the European Commission from commercials)	F1	Done
Webcasts	C2	Done
After-Life Communication plan Polish and English version	A4	Done
The Layman's report	F3	Done
Resources saving ideas in SMEs (49 in place of the 125 due to the reduction of the amount of workshops with the approval of the European Commission)	D1	Done
3. report about changes in the use of resources and the report about internal regulations	E1	Done
Press articles	F1	Done
Articles in trade press	C1	Done
E-Newsletters and the summaries of the interviews	F1	Done
Protocols from the Steering Committee meetings	A2	Done
Reports evaluating the quality of workshops	A2	Done
Reports on the project progress for Steering Committee	A2	Done
Project reports for the European Commission	A2	Done

Milestones foreseen in the base plan		
Milestone	Action	Status
The Development and the acceptance by the Project partners procedures and project documents	A1	reached
The Preparation and the acceptance of the structure and the concept of the portal	F4	reached
Selecting 100 reference companies and discussing the rules of the cooperation	B1	reached
Installing the monitoring system in 100 companies	B1	Implemented alternative system of collecting the report data based on documents – described in 5.1.11
Submitting the materials to the environmental education package	B1	reached
Accepting Progress report by European Commission	A1	outdated - in place of the Progress report has been submitted (and accepted) Mid-term report
Submission of the first 50 ideas of resource saving	D1	Finally, in the base of good practices 49 savings ideas were placed(due to reduction of the amount of the workshops)
Acceptance of the Mid-term report by the European Commission	A1	reached
Submission of the final report to the European Commission	A1	reached

3. Introduction – wstęp

MŚP stanowią w Polsce 99% wszystkich firm i zatrudniają 9 mln pracowników. Pojedyncze MŚP nie ma takiego wpływu na środowisko naturalne jak wielki zakład przemysłowy ale wszystkie te przedsiębiorstwa razem wywierają wpływ ogromny. Pomimo swojego de facto tak wyraźnego wpływu na środowisko tylko 1,8% firm przemysłowych z sektora MŚP stwierdziło w badaniach, że ich działalność ma na nie „duży” bądź „bardzo duży” wpływ (3,8 % w przypadku całego sektora MŚP). Wzrost tej świadomości jest warunkiem koniecznym do zainicjowania procesu redukcji obciążeń środowiska generowanych przez polskie MŚP.

Projekt 3xŚrodowisko był próbą sprostania opisanemu wyżej wyzwaniu. W jego ramach przeprowadzono trzy kampanie:

- edukacyjną - skierowaną do 500 firm, w celu opracowania w nich projektów rozwiązań pozytywnie oddziałujących na środowisko,
- informacyjną skierowaną do 3000 przedsiębiorców, informującą ich o możliwościach wpływu na środowisko i zachęcającą do wdrażania konkretnych przedsięwzięć,
- upowszechniającą – skierowaną do firm i ich otoczenia - 10.000 podmiotów: MŚP, społeczeństwa, instytucji otoczenia biznesu, samorządowych i rządowych, współtworzącą pozytywny wizerunek przedsiębiorstw dbających o zasoby naturalne.

Monitorowanie wpływu projektu było zależne od rodzaju kampanii i tak:

- dla kampanii edukacyjnej obejmowało rosnącą liczbę zgłaszanych miniprojektów (dobrych praktyk) racjonalizujących zużycie zasobów,
- dla kampanii informacyjnej obejmowało liczbę podmiotów, którym przekazano materiały informacyjne i badanie świadomości ekologicznej przedsiębiorców,
- dla kampanii upowszechniającej obejmowało zainteresowanie udostępnianymi treściami mierzone m.in. liczbą wejść na portal projektu i odsłon na forum.

Kontekst socjo-ekonomiczny był związany z uświadamianiem podmiotów, do których kierowany był projekt, że oszczędzanie środowiska naturalnego jest nie tylko ważne z etycznego punktu widzenia, lecz także przynosi konkretne, wymierne korzyści ekonomiczne dla zainteresowanych, zarówno przedsiębiorców, jak i w życiu prywatnym.

Wypracowane w ramach projektu rozwiązania oszczędzające zasoby (dobre praktyki) mogą być stosowane w przedsiębiorstwach i u obywateli różnych krajów.

Do długofalowych korzyści z projektu należy zaliczyć:

- wzrost efektywności produkcji w MŚP przy zmniejszeniu ilości zużywanych materiałów i energii, poprzez racjonalizację ich zużycia, dzięki skorzystaniu z dobrych praktyk wypracowanych w ramach projektu,
- eliminację uciekania przez przedsiębiorców w „szarą strefę” – spowodowaną niedostosowanymi do realiów przepisami w zakresie ochrony środowiska, dzięki wprowadzaniu w życie rekomendowanych w ramach projektu zmian w legislacji,
- zmniejszenie obciążenia środowiska naturalnego poprzez zmniejszenie zapotrzebowania na (efektywniej wykorzystywane) surowce i idące za tym zmniejszenie odpadów.

Zrealizowane cele projektu są zbieżne z **ramową dyrektywą (2008/98/WE) w sprawie odpadów** w zakresie zapobiegania i zmniejszania negatywnego wpływu odpadów, gospodarowania nimi, zmniejszania skutków użytkowania zasobów i poprawy efektywności ich użytkowania, **programem pn. Ku gospodarce o obiegu zamkniętym: program "zero odpadów" dla Europy** w zakresie efektywniejszego gospodarowania zasobami, ograniczenia zużycia energii i materiałów na etapach produkcji i użytkowania oraz **Planem działania na rzecz zasobooszczędnej Europy** w zakresie poprawy efektywności produkcji i przekształcania odpadów w zasoby.

4 Administrative part – część administracyjna

4.1 Description of the management system – opis systemu zarządzania

Harmonogram projektu z podziałem na zadania

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
A.2. Monitorowanie postępów w projekcie	realizacja											
	plan bazowy											
A.3. Audyt zewnętrzny	realizacja											
	plan bazowy											
A.4. After-LIFE Communication plan	realizacja											
	plan bazowy											
A.5 Networking activities	realizacja											
	plan bazowy											
B.1 Przygotowanie animatorów edukacji ekologicznej	realizacja											
	plan bazowy											
B.2 Przygotowanie pakietu edukacji ekologicznej	realizacja											
	plan bazowy											
C.1 Akcja promująca oszczędzanie zasobów w MSP	realizacja											
	plan bazowy											
C.2 akcja promująca współpracę biznesu z nauką	realizacja											
	plan bazowy											
C.3 Akcja promująca przestrzeganie prawa przez MSP	realizacja											
	plan bazowy											
D.1 Warsztaty szkoleniowe	realizacja											
	plan bazowy											
E.1 Monitoring osiągnięcia rezultatów projektu	realizacja											
	plan bazowy											
F.1 Promocja oszczędności zasobów w otoczeniu firm	realizacja											
	plan bazowy											
F.2 Tablice informacyjne LIFE	realizacja											
	plan bazowy											
F.3 Raport dla laika	realizacja											
	plan bazowy											
F.4 Portal internetowy	realizacja											
	plan bazowy											

Przyjęta metoda pracy

Struktura zarządzania projektem obejmowała Komitet Sterujący, Komitet Monitorujący i kierownictwo projektu (kierownik projektu i koordynatorzy ze strony partnerów).

Kierownictwo projektu zarządzało operacyjnie projektem, zapewniając osiągnięcie celów w założonym czasie i budżecie. Komitet Sterujący nadzorował przebieg projektu, będąc z jednej strony ciałem doradczym, z drugiej strony mając za zadanie podejmowanie ewentualnie koniecznych działań i decyzji istotnych z punktu widzenia projektu, które przekraczałyby kompetencje kierownictwa projektu. Komitet Sterujący składał się z reprezentantów wykonawców (partnerów), odbiorców (na których rzecz jest wykonywany projekt) i instytucji rządowych. Zadaniem Komitetu Monitorującego było nadzorowanie projektu, służenie doradztwem i podejmowanie ewentualnych działań ułatwiających realizację projektu u danego partnera, np. wyznaczenie zastępstwa dla członka zespołu projektowego w przypadku długotrwałej choroby. Członkami Komitetu Monitorującego byli tylko przedstawiciele partnerów.

Operacyjne zarządzanie projektem (przez kierownictwo projektu) odbywało się według zasady partnerstwa, wg której co prawda kierownik projektu reprezentujący lidera projektu tworzy ramy organizacyjne dla jego efektywnej realizacji i daje wytyczne, jak projekt ma być realizowany, to dąży się do pełnego przepływu informacji pomiędzy partnerami i podejmowania decyzji w drodze konsensusu. Aby w praktyce zrealizować tę zasadę wprowadzono cykliczne cotygodniowe telekonferencje dla koordynatorów projektu reprezentujących partnerów (poprzez narzędzie sieciowe Webex) w każdy wtorek od godziny 09:00, umożliwiające omawianie na bieżąco aktualnej sytuacji i szybkie reagowanie na pojawiające się problemy. Oddano do użytku część intranetową portalu projektu zawierającą informacje dla partnerów (w myśl zasady: jedna informacja – jedno miejsce przechowywania). Kierownik projektu otrzymywał co miesiąc raport o postępach w projekcie sporządzany przez jednego z partnerów, na podstawie danych przekazanych przez wszystkich partnerów, co umożliwiało szybkie i adekwatne reagowanie na pojawiające się problemy.

Prezentacja partnerów

Stowarzyszenie REFA Wielkopolska – lider projektu

Stowarzyszenie REFA Wielkopolska powstało w 1993r. Celem działań REFA jest poprawa konkurencyjności i wydajności przedsiębiorstw produkcyjnych i usługowych poprzez wzrost ich produktywności, a także poprawa warunków pracy osób tam zatrudnionych. REFA prowadzi szkolenia i doradztwo skierowane do specjalistów i kadry kierowniczej, we wszystkich obszarach produkcji i usług. Podstawą kształcenia REFA jest modułowa struktura szkoleń. Umożliwia ona elastyczne dostosowanie kształcenia do potrzeb instytucji i pracowników. Know-how oparte jest na modelach wypracowanych przez REFA Bundesverband i WIFI Wirtschaftsförderungsinstitut Österreich. REFA Bundesverband e.V. to największa w Europie organizacja non - profit, kształcąca w zakresie organizacji pracy, ma swoje przedstawicielstwa w 23 krajach świata. W ramach współpracy z REFA realizowane są programy poprawy wydajności pracy. Stowarzyszenie REFA Wielkopolska należy do REFA Group International. Od 2011r. Stowarzyszenie REFA Wielkopolska współpracuje ściśle z WIFI. WIFI jest największym dostawcą usług edukacyjnych w Austrii, osiąga 20% udział w austriackim rynku szkoleniowym. WIFI specjalizuje się w szkoleniach zawodowych prowadzonych przez 12 tys. trenerów. Stowarzyszenie REFA Wielkopolska należy do międzynarodowej sieci WIFI.

Stowarzyszenie Rozwoju Edukacji Ustawicznej Transfer

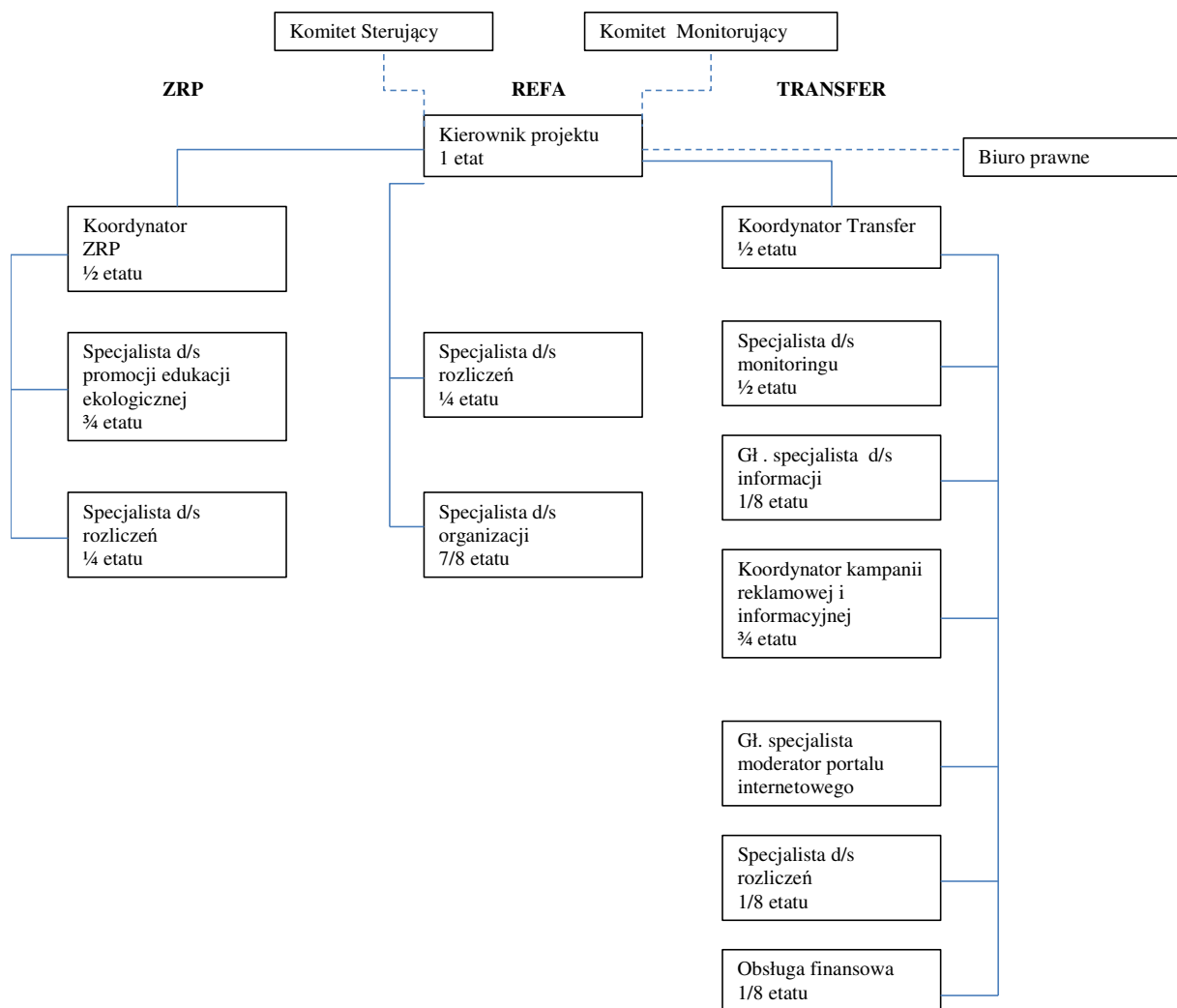
Stowarzyszenie Transfer jest organizacją non-profit stworzoną przez grupę specjalistów mających bogate i wieloletnie doświadczenie w realizacji projektów i programów międzynarodowych. Członkami Stowarzyszenia są m.in. osoby, które jako dyrektorzy agencji krajowych odpowiadały za wdrażanie programów pomocowych, wspólnotowych i finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Transfer współpracuje z kluczowymi instytucjami w dziedzinie edukacji i rynku pracy w kraju i zagranicą, tworzy partnerstwa i sieci instytucji dzięki temu ma szerokie kontakty w środowisku instytucji oraz decydentów.

Transfer opiera swoją działalność na współpracy z wysokiej klasy specjalistami. Eksperti (członkowie stowarzyszenia) zaangażowani do przygotowania, koordynacji i realizacji kampanii informacyjno-komunikacyjnej projektu posiadają szerokie kontakty w środowisku dziennikarskim, agencji reklamowych i wydawniczych, opracowywali i koordynowali kampanie promocyjne m.in. takich programów Unii Europejskiej jak programy: Phare (MOVE, IMPROVE), Europass, Leonardo da Vinci, Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL, Program Operacyjny Kapitał Ludzki.

Związek Rzemiosła Polskiego

Związek Rzemiosła Polskiego jest ogólnopolską, społeczno-zawodową organizacją samorządu gospodarczego, działającą od 1933 roku. Od 2001 roku ZRP posiada status reprezentatywnej organizacji pracodawców. Wraz z organizacjami rzemiosła - izbami rzemieślniczymi, cechami rzemiosł oraz spółdzielniami - tworzy największą i najstarszą strukturę samorządu gospodarczego w Polsce. W strukturach rzemiosła zrzeszonych jest kilkaset tys. MSP. ZRP, jako organizacja pracodawców reprezentująca sektor MSP, bierze udział w dialogu społecznym, gdzie jako członek Komisji Trójstronnej ds. Społeczno-Gospodarczej opiniuje założenia i projekty aktów prawnych dot. polityki gospodarczej i społecznej, m.in: podatków, budżetu państwa, rynku pracy, funduszy UE oraz wynagrodzeń i świadczeń socjalnych. ZRP uczestniczy w europejskim dialogu społecznego, jego przedstawiciele reprezentują polskich pracodawców w Europejskiej Unii Małych i Średnich Przedsiębiorstw (UEAPME) oraz MOP, ACVT KE i w CEDEFOP.

Struktura organizacyjna projektu

Przy podawaniu wymiarów etatów na powyższym wykresie uwzględniono zmianę, na którą Komisja wyraziła zgodę, polegającą na zabraniu 1/4 etatu z czasu pracy Gł. specjalisty d/s informacji w Transferze i dodaniu go dla istniejącego tam wcześniej stanowiska koordynatora kampanii reklamowej (w wymiarze 1/2 etatu), co zaowocowało powstaniem nowego stanowiska Koordynatora kampanii reklamowej i informacyjnej w wymiarze 3/4 etatu (1/2 + 1/4). Z uwagi na spiętrzenie prac pod koniec realizacji projektu od 1.02.2016 do 17.04.2016 Koordynator projektu ZRP pracował na rzecz projektu w wymiarze 0,6 etatu, a od 18.04.2016 do 30.04.2016 w wymiarze 0,9 etatu. Powyższe zmiany w wymiarze czasu pracy koordynatora zostały wprowadzone oficjalnie, poprzez zmianę warunków pracy. Nie spowodowały przekroczenia budżetu na wynagrodzenia.

W odpowiedzi na pismo z KE z dnia 18.07.2016 w kwestii czasu pracy dla projektu dla p. XXXXXXXXXXXX i p. XXXXXXXXXXXX, wyjaśniamy, że osoby te wpisywały w pole „wymiar czasu pracy” dane odnoszące się do ich zatrudnienia w ZRP, a nie pracy w projekcie. Wymiar czasu pracy w projekcie wynika z podanych ilości godzin za poszczególne dni.

W przypadku p. XXXXXXXXXXXX wyjaśniamy, że jej karty pracy zostały poprawione i uwzględniają teraz jej czas pracy także poza projektem, ponieważ taką pracę również wykonywała.

4.2 Evaluation of the management system – ocena systemu zarządzania

Przyjęty model zarządzania całkowicie sprawdził się w praktyce. Cotygodniowe konferencje on-line i raporty miesięczne wspomniane w 4.1 umożliwiały szybkie reagowanie lidera projektu na zgłaszane przez partnerów problemy. Partnerzy wykonywali przewidziane dla nich zadania nie powodując konieczności interwencji ze strony lidera. Komunikacja z monitorem KE odbywała się bez zakłóceń, wyjaśnienia/konsultacje o które był proszony dawały potrzebną informację, podkreślić należy pozytywny fakt szybkości reakcji – nie wstrzymujący działań projektowych.

Umowy partnerskie zawarte pomiędzy liderem projektu, a partnerami zostały przekazane Komisji razem z raportem wstępnym (inception report).

5 Technical part – część techniczna

5.1. Technical progress, per task – postęp prac w zadaniach w części technicznej

5.1.1 Action A2 – Monitorowanie postępów w projekcie

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Monitorowanie postępów w projekcie w ramach jego struktury wewnętrznej odbywało się poprzez dwa rodzaje raportów:

- comiesięczny raport z postępu realizacji zadań dla kierownictwa projektu (kierownik projektu i koordynatorzy ze strony partnerów)
- raporty (co pół roku) dla gremiów nadzorujących przebieg projektu (Komitet sterujący i Komitet Monitorujący).

Dzięki cyklicznym raportom z postępu realizacji zadań przygotowywanym przez odpowiedzialnego za monitoring partnera (Stowarzyszenie Transfer) kierownik projektu wspólnie z koordynatorami ze strony partnerów mogli adekwatnie i szybko reagować na pojawiające się odchylenia od planu.

Monitorowaniu i ewaluacji podlegał także przebieg warsztatów organizowanych w ramach działania D1.

Monitorowanie postępów w projekcie na potrzeby KE odbywało się w ramach systemu raportowania przewidzianego umową o udzielenie dotacji.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
A.2 Monitorowanie postępów w projekcie	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki:

- liczba raportów dla kierownictwa projektu. 30; zakładano na koniec projektu 30
- liczba raportów dla KS i KM. Powinno być 5; jest 5

- liczba raportów z ewaluacji warsztatów. 2; są 2
- liczba raportów dla KE. Powinno być 4; jest 3 z uwagi na przebieg projektu (w tym składany wniosek o płatność) w miejsce raportu o postępach (progress report) złożony został raport śródkresowy (mid-term report).

Modifications – modyfikacje

W miejsce Progress report (zaplanowanego na 31.01.2015) Komisji został przedłożony Mid-term report, beneficjenci uznali bowiem, że skoro warunki przedłożenia MtR zostały spełnione (zrealizowane wydatki w wysokości 150% pierwszej płatności), to przyspieszą termin przedłożenia tego raportu (początkowo planowany termin przedłożenia MtR to 30.06.2015). W ten sposób z zaplanowanych czterech raportów dla Komisji (IncR, PR, MtR oraz FR), przedłożone zostały trzy. Ta zmiana nie narusza zasad sprawozdawczości zawartych w Postanowieniach Wspólnych.

Dla Komitetów: Sterującego i Monitorującego sporządzano osobne sprawozdania z przebiegu projektu, ponieważ jednak jeden z terminów posiedzeń KS i KM przypadł krótko po przekazaniu Komisji Europejskiej Mid-term report członkom KS i KM przekazano tenże raport, chcąc zapewnić, że wszystkie gremia monitorujące przebieg projektu otrzymują te same informacje.

Do niniejszego raportu załączono:

- I protokół z posiedzenia KS i KM
- II protokół z posiedzenia KS i KM
- III protokół z posiedzenia KS i KM
- IV protokół z posiedzenia KS i KM
- V protokół z posiedzenia KS i KM
- I raport dla KS i KM
- II raport dla KS i KM
- IV raport dla KS i KM
- V raport dla KS i KM
- Raport z ewaluacji warsztatów
- Raport z wizytacji warsztatów

(III raportem dla KS i KM był przekazany KE mid-term report).

5.1.2 Action A3 – Audyt zewnętrzny

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Z uwagi na wymogi proceduralne w styczniu 2015 przeprowadzono postępowanie w celu wyłonienia audytora. W wyniku przeprowadzonego postępowania wyłoniona została firma Audit Lab Sp. z o.o., 45-071 Opole, ul. Armii Krajowej 15/7. Wybrany audytor rozpoczął działania na przełomie I i II kwartału 2016 r i zakończył je w lipcu 2016 r.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie			2013	2014				2015				2016	
			4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
A.3. zewnętrzny	Audyt	realizacja											
		plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki, tj. sprawozdanie audytora, które zostało załączone do niniejszego raportu.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki:

- liczba audytów. 1; zakładano na koniec projektu 1

Do niniejszego raportu załączono:

Niezależny raport z audytu

5.1.3 Action A4 - Opracowanie planu komunikacji – After-LIFE Communication plan

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Opracowano After-LIFE Communication plan, w języku polskim i angielskim, zawierający podsumowanie dokonań projektu oraz sposób, w jaki realizujące go partnerstwo zamierza kontynuować i upowszechniać podjęte w nim działania do roku 2020. Planowane działania zaprezentowano w podziale na grupy docelowe:

- przedsiębiorców, pracowników MŚP i uczniów zawodu,
- otoczenie biznesu,
- ogół społeczeństwa.

Plan został rozesłany do 3043 odbiorców krajowych oraz 72 zagranicznych. Jest dostępny na stronie internetowej projektu.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
A.4. After-LIFE Communication plan	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki:

- Liczba After-Life Communication Plan. 1; zakładano na koniec projektu 1

Do niniejszego raportu załączono:

After-Life Communication Plan – wersja angielska

After-Life Communication Plan – Plan komunikacji po projekcie LIFE wersja polska

5.1.4 Action A5 – Networking Activities – działania networkingowe

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Działania networkingowe prowadzono na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej.

W ramach działalności międzynarodowej nawiązaliśmy kontakt z 10 organizacjami realizującymi projekty LIFE

- „LIFE+ CrayMate - RapuKamu”,
- „LIFE+ PERSUADED - Phthalates and bisphenol A biomonitoring in Italian mother-child pairs: link between exposure and juvenile diseases”,
- „EcoLife - Ecological Lifestyles for CO2 Reduction”,
- „LIFE Natura2000ValueCrete - The ecological services, social benefits and economic value of the Ecosystem Services in Natura 2000 sites in Crete”,
- „AQUAVIVA - Live Water - from Biodiversity to the Tap”,
- „READ Safety Healthy Environment - REACH Database for Safety Data Sheets (SDSs) and Workplace Instruction Cards”,
- „LIFE EWWR - European Week for Waste Reduction”,
- „LIFE Smart4Action - Sustainable Monitoring And Reporting To Inform Forest- and Environmental Awareness and Protection”,
- „LIFE Mermaids Ocean Clean Wash - Mitigation of microplastics impact caused by textile washing processes”,
- "RE-THINK - REDUCE-REUSE-RECYCLE"

w wyniku których promowaliśmy wzajemnie nasze projekty poprzez wymianę linków do stron internetowych. Z przedstawicielami projektów „LIFE Natura2000ValueCrete - The ecological services, social benefits and economic value of the Ecosystem Services in Natura 2000 sites in Crete” oraz „LIFE Smart4Action - Sustainable Monitoring And Reporting To Inform Forest- and Environmental Awareness and Protection”, i „LIFE+ PERSUADED - Phthalates and bisphenol A biomonitoring in Italian mother-child pairs: link between exposure and juvenile diseases” przeprowadziliśmy dodatkowo wywiady, które zostały opublikowane na stronie naszego projektu. Projekt „EWWR – European Week for Waste Reduction” opublikował informacje o „3x Środowisko” w swoim newsletterze. Projekt „LIFE Natura2000ValueCrete” zamieścił na swoich stronach dwa ostatnie, angielskie newslettery projektu 3xŚrodowisko oraz raport dla laika.

Nawiązaliśmy współpracę z projektem IEE „EUREM – European Energy Manager”, która zaowocowała opublikowaniem na ich stronie przykładowej dobrej praktyki z linkiem odsyłającym do bazy dobrych praktyk projektu „3x Środowisko”.

Zorganizowano 10 spotkań Peer Review. W swoich założeniach spotkania te miały na celu wymianę doświadczeń z instytucjami zaangażowanymi w realizację podobnych projektów lub też wspierających ich realizację, wykorzystanie tych doświadczeń oraz, tam gdzie to możliwe, nawiązanie współpracy z korzyścią dla realizowanych przedsięwzięć. Organizacje z Cypru realizujące projekt „LIFE Know Waste. Rethink – Reduce, Reuse, Recycle” gościliśmy na spotkaniu z cyklu Peer Review 3.03.2015 w Warszawie, gdzie rozważaliśmy m.in. różne możliwości współpracy. Efektem tego było przeprowadzenie przez przedstawicielkę tego projektu jednego z webinarów w ramach akcji C2 (RETHINK effective ways to reduce waste and resources).

Spotkanie Peer Review w ramach wizyty benchmarkingowej ekspertów projektu 3xŚrodowisko w Austrii odbyte 17 marca 2014 r. z przedstawicielem Austriackiej Izby Gospodarczej zainspirowało nas do zaproponowania przeprowadzenia w ramach projektu 3xŚrodowisko konkursu „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”, motywującego MŚP do wdrażania oszczędności, wzorowanego na przyznawanej w Austrii nagrodzie Heliosa.

W wyniku spotkania Peer Review 9 marca 2016 r. z przedstawicielką Deutsche Bundestiftung Umwelt uzyskaliśmy informacje o procedurze dofinansowania przez tę organizację projektów ekologicznych – ważne w przypadku podjęcia rozważanej decyzji o aplikowaniu przez Stowarzyszenie REFA Wielkopolska o kolejny projekt w partnerstwie międzynarodowym.

Na spotkaniu on-line Peer Review 21.04.2016 r. zachęcaliśmy przedstawicieli międzynarodowej grupy WIFI Wirtschaftsförderungsinstitut Österreich do realizacji projektów LIFE w ich krajach proponując wykorzystanie doświadczeń zdobytych w naszym projekcie.

W ramach networkingu na płaszczyźnie krajowej odbyliśmy spotkania Peer Review z przedstawicielkami Krajowej Izby Gospodarczej (22.12.2014 r.), w wyniku którego promowaliśmy nasz projekt na stronach KIG. Wnioskami z realizacji projektu 3xŚrodowisko i podobnych dzieliliśmy się podczas spotkań Peer Review z Warszawskim Uniwersytetem Medycznym (04.01.2016), Centrum Badań i Innowacji Pro-Akademia (10.02.2016) oraz Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych Lewiatan (25.11.2015) i PARP (09.10.2015) do wykorzystania w przypadku ewentualnych kolejnych projektów. Podczas spotkania z Instytutem na Rzecz Ekorozwoju (08.04.2016) omawialiśmy dodatkowo możliwość wspólnego projektu LIFE w obszarze edukacji polskich przedsiębiorstw w zakresie redukcji śladu węglowego.

Odbyto 12 spotkań z decydentami, w wyniku których przekazano informacje o projekcie, dyskutowano możliwości wykorzystania jego efektów w obszarze związanym z działalnością resortów i agend rządowych (w tym wykorzystując opinie przedsiębiorców zgromadzone w ramach akcji C3). Spotkano się z przedstawicielami Ministerstwa Edukacji Narodowej (28.04.2016), Krajowego Ośrodka Edukacji Zawodowej i Ustawicznej (27.04.2016), Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (26.04.2016), Ochotniczych Hufców Pracy (20.04.2016), Głównego Inspektoratu Pracy (7-8.04.2016 i 14.04.2016), Fundacji Funduszu Współpracy (07.03.2016 i 04.04.2016), Ministerstwa Rozwoju (29.01.2016), Ministerstwa Gospodarki (6.05.2015), Pełnomocnikiem Rządu ds. Polityki Klimatycznej (22.01.2016) oraz Narodową Radą Rozwoju (20.11.2015).

Do partnerów zagranicznych wysłano 4 Newslettery w języku angielskim, umożliwiając im zapoznanie się z informacjami czym jest projekt 3xŚrodowisko, wywiadami z osobami uczestniczącymi w projekcie, podpowiedziami jak oszczędzać środowisko, które mogą być wykorzystane w różnych krajach i stanowić inspirację do realizacji w nich podobnych projektów. Pierwsze 2 newslettery angielskojęzyczne wysłano do 44 odbiorców każdy, ostatnie 2 do 72 każdy (lista adresowa uległa rozszerzeniu w toku projektu).

16 debat zamieszczonych na forum projektu, gdzie uczestnicy w czasie trwania debaty mieli możliwość rozmowy z ekspertami projektu i uzyskiwania odpowiedzi na swoje pytania **miało na dzień sporządzania niniejszego raportu 18 580 odsłon**. Tematy debat

obejmowały zagadnienia z zakresu prawa środowiskowego, sposobów na oszczędzanie zasobów w MŚP, odnawialnych źródeł energii.

Już po zakończeniu projektu 3xŚrodowisko **braliśmy udział w LIFE Platform meeting on Circular Economy** organizowanym w Mediolanie 27 i 28.06.2016 r., gdzie pokazyaliśmy prezentację naszego projektu. W wyniku nawiązanego tam kontaktu z przedstawicielką punktu kontaktowego LIFE na Chorwacji, która poinformowała nas o niskim wykorzystaniu środków LIFE w tym kraju, skierowaliśmy tę informację do chorwackich partnerów grupy WIFI Wirtschaftsförderungsinstitut Österreich, motywując ich dodatkowo do aplikowania.

Projekt 3xŚrodowisko był prezentowany podczas Dnia Informacyjnego LIFE 2016 organizowanego przez NFOŚiGW (26.04.2016) – instytucję współfinansującą projekt 3xŚrodowisko. Chodziło m.in. o zachęcenie organizacji uczestniczących w Dniu do aplikowania w ramach programu LIFE.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013		2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	
A.5 Networking activities	realizacja												
	plan bazowy												

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki:

- Liczba spotkań Peer Review. 10; zakładano na koniec projektu 10
- Liczba spotkań z decydentami. 12; zakładano na koniec projektu 10
- Liczba newsletterów angielskojęzycznych. 4; zakładano na koniec projektu 4.
- liczba odsłon na forum internetowym. 18580; zakładano na koniec projektu max 1000 min 800.

Perspectives for continuing after the end of the project – perspektywa kontynuacji po zakończeniu projektu

Portal internetowy projektu, wraz z forum, będzie utrzymywany przez pięć lat od zakończenia projektu (zgodnie z wnioskiem projektowym). Debaty odbyte na forum będą dostępne ale nie kontynuowane – do interaktywnych działań z zainteresowanymi będzie wykorzystywany fanpage projektu

W przypadku chęci aplikowania któregoś z członków grupy WIFI Wirtschaftsförderungsinstitut Österreich z wnioskiem o podobny projekt - lider projektu 3xŚrodowisko udzieli mu wsparcia dzieląc się zdobytym doświadczeniem.

Lider projektu rozważa aplikowanie w roku 2017 w programie LIFE w partnerstwie międzynarodowym lub krajowym (rekrutującym się z sieci aktywnej w czasie projektu) z wnioskiem dotyczącym edukacji przedsiębiorstw w zakresie redukcji śladu węglowego i wypracowywaniu dobrych praktyk w tym zakresie.

Do niniejszego raportu załączono:

- I Newsletter angielskojęzyczny
- II Newsletter angielskojęzyczny
- III Newsletter angielskojęzyczny
- IV Newsletter angielskojęzyczny

5.1.5 Action B1 - Przygotowanie animatorów edukacji ekologicznej

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Przeprowadzono seminarium wprowadzające w projekcie podczas którego przekazano uczestnikom informacje o projekcie, jego założeniach, celach i planowanym przebiegu działania. Seminarium odbyło się 10.12.2013 r. w Warszawie i wzięły w nim udział 53 osoby.

W wyniku przeprowadzonej w strukturach rzemiosła w całej Polsce procedury wyboru wyłoniono 18 ekspertów branżowych, z których, wraz z 6 wybranymi trenerami REFA i 6 przedstawicielami animatorów edukacji ekologicznej **utworzono sześć branżowych zespołów eksperckich. Każdy z zespołów eksperckich odbył po trzy przewidziane we wniosku spotkania krajowe i jeden benchmarkingowy wyjazd zagraniczny.** W wyniku prac eksperci opracowali wymagane 18 dobrych praktyk w zakresie oszczędności zasobów przewidzianych we wniosku (po 3 praktyki w każdej z sześciu branż objętych projektem). Dwie grupy eksperckie: z branży spożywczej i usług osobistych opracowały łącznie 4 dodatkowe dobre praktyki, co daje w sumie 22 praktyki opracowane przez ekspertów. Zostały one wykorzystane w informatorach ekologicznych, podręczniku edukacji ekologicznej, bazie danych na portalu projektu oraz modułach szkoleniowych, przygotowanych w ramach działania B2 (informatory ekologiczne dla każdej z branż, podręcznik edukacji ekologicznej oraz przykład dobrej praktyki były załączone do raportu śródk okresowego). Za zgodą KE wyrażoną w piśmie z dnia 20.05.2014 z czterema ekspertami zostały podpisane umowy na czas do końca projektu ponieważ ich specjalistyczna wiedza stanowiła wsparcie kierownictwa projektu i była przydatna w kontaktach z beneficjentami projektu także po zakończeniu fazy przygotowawczej.

Wyłoniono 27 animatorów edukacji ekologicznej, którzy zapoznali się z wynikami prac ekspertów i w oparciu o nie rozpoczęli działalność upowszechniającą rozwiązania oszczędzające zasoby w MŚP. Do zadań animatorów, rekrutujących się ze struktur rzemiosła, należało udzielanie MŚP informacji, animowanie działań oszczędzające zasoby, kolportowanie elementów pakietu edukacyjnego, rekrutowanie uczestników warsztatów i spotkań, gromadzenie i przekazywanie opinii środowiska na tematy związane z projektem. Jak się okazało animatorzy, jako osoby działające lokalnie, znane i zaufane w lokalnych środowiskach przedsiębiorców mieli do nich łatwiejszy dostęp niż przedstawiciele Centrali ZRP i pozostałych partnerów realizujących projekt. Z tego też powodu, za zgodą KE, wyrażoną w piśmie z dnia 28.04.2015 przedłużono ich zatrudnienie do końca projektu.

Zorganizowano seminarium konsultacyjne dla animatorów edukacji ekologicznej i ekspertów podczas którego zaprezentowano wybrane najlepsze praktyki, sposoby kalkulacji oszczędności zasobów, założenia dla narzędzi internetowych. Seminarium dało wskazówki do realizacji akcji B2. Seminarium odbyło się w Bochni 26.06.2014 udział wzięło w nim 49 osób.

W wyniku ciągłego naboru **firm referencyjnych** w toku projektu współpracowano ze 128 firmami. Firmy referencyjne udostępniały dane na temat zużycia przez nie zasobów, na podstawie których sporządzano raporty o stanie zużycia zasobów w ramach działania E1. W toku realizacji projektu w wyniku wystąpienia problemów opisanych przy działaniu E1 zdecydowano się zmienić (za zgodą KE wyrażoną w piśmie z dnia 30.07.2014) koncepcję systemu wspierającego gromadzenie informacji o zużyciu zasobów, oferując przewidywane

pierwotnie mierniki energii elektrycznej tylko firmom posiadającym dostęp do sieci internetowej i wyrażających zainteresowanie miernikami (Opis przy działaniu E1 w sekcji modyfikacje).

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
B.1 Przygotowanie animatorów edukacji ekologicznej	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono po uzyskaniu planowanych wyników (rekrutację kolejnych firm referencyjnych kontynuowano za zgodą KE w ramach ciągłego naboru).

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- Liczba seminariów wprowadzających. Odbyto 1; zakładano na koniec projektu 1.
- liczba spotkań grup eksperckich. Odbyto 18; zakładano na koniec projektu 18.
- Liczba wyjazdów benchmarkingowych. Odbyto 6; zakładano na koniec projektu 6.
- Liczba opracowanych dobrych praktyk w pierwszym zestawie. Przygotowano 22; zakładano na koniec projektu 18.
- Liczba seminariów konsultacyjnych. Odbyto 1; zakładano na koniec projektu 1.

Major problems – główne problemy

Bardzo poważnym problemem była rekrutacja małych i średnich przedsiębiorstw, niechętnych do formalizowania swojego udziału w projekcie poprzez podpisywanie umów regulujących prawa ale i obowiązki stron. W szczególności, jak argumentowały przedsiębiorstwa, było to podyktowane obawą, że przekazywane w ramach projektu dane sprawozdawcze trafią do konkurencji lub też zostaną wykorzystane w inny sposób szkodzący interesom przedsiębiorstw. Zapewnienia o pełnej anonimowości przedsiębiorstw na zewnątrz projektu nie zostały przez część firm uznane. Innym argumentem przeciw podpisywaniu umów i dostarczaniu sprawozdawczości był brak czasu i chęci na spełnianie kolejnych obowiązków, wobec konieczności wypełniania nazbyt licznymi zdaniem firm obowiązków formalno-prawnych już i tak ciężących na przedsiębiorstwach, co jest szczególnie zauważalne w mikro- i bardzo małych przedsiębiorstwach. Środkami zastosowanymi w celu przeciwdziałania problemom było (za zgodą KE) prowadzenie ciągłego naboru firm referencyjnych w toku trwania projektu i wydłużenie okresu finansowania prac animatorów edukacji ekologicznej do końca projektu. Dzięki pracy animatorów można było pokonać

część oporów firm przed wypełnianiem obowiązków w projekcie, ponieważ animatorzy pochodzili ze środowisk lokalnych, byli znani firmom, zaufani i mogli służyć pomocą.

Modifications – modyfikacje

Przesunięcie terminu seminarium wprowadzającego z października na grudzień 2013, oraz przeprowadzenie go w Warszawie, przy okazji kilkudniowego zjazdu organizowanego przez ZRP, tak, aby w seminarium mogła wziąć udział jak największa ilość osób zaangażowanych w projekcie i aby zmniejszyć koszty podróży.

Przesunięcie terminów wyjazdów benchmarkingowych zespołów eksperckich i opisywania przez ekspertów dobrych praktyk w zakresie wykorzystywania zasobów (do końca maja 2014), z uwagi na dłuższy niż pierwotnie zakładano nabór animatorów edukacji ekologicznej i ekspertów w projekcie.

Przesunięcie terminu seminarium konsultacyjnego w celu prezentacji efektów działania B.1. z maja na czerwiec 2014, z uwagi na konieczność dokończenia prac związanych z opracowywaniem dobrych praktyk. Seminarium konsultacyjne zdecydowano zorganizować nie w Warszawie, a w Bochni w dniu 26.06.2014 (z uwagi na racjonalizację kosztów wynikającą z możliwości zaoszczędzenia kosztów przejazdów części uczestników, biorących następnie udział w innej imprezie organizowanej przez ZRP oraz chęci dotarcia do przedstawicieli regionu do tej pory słabiej zaktywizowanego w zakresie udziału w projekcie).

Po konsultacji z monitorem KE wyjazdy zagraniczne w ramach B1 wykorzystano także do działań networkingowych, w skład delegacji weszły osoby, których zadaniem była prezentacja projektu 3xŚrodowisko w przyjmujących instytucjach i nawiązanie kontaktów do wykorzystania w ramach networkingu, co zostało z powodzeniem wykonane – opis w A5.

Perspectives for continuing after the end of the project – perspektywa kontynuacji po zakończeniu projektu

W organizacjach rzemiosła zostaną powołane punkty doradztwa dla MŚP, w których będą kontynuować swoją działalność animatorzy edukacji ekologicznej, przygotowani do pracy w ramach projektu „3x Środowisko”. Będą udzielali m.in. informacji na temat obowiązków w obszarze ochrony środowiska, jakim podlegają właściciele firm, oraz upowszechniali wśród przedsiębiorców rozwiązania oszczędzające zasoby wypracowane w ramach projektu.

5.1.6 Action B2 - Przygotowanie pakietu edukacji ekologicznej

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Opracowywany w ramach tego działania pakiet edukacji ekologicznej stanowił podstawę dla późniejszych działań informacyjnych, edukacyjnych i upowszechniających. Poniżej przedstawiono jego elementy składowe.

Na portalu internetowym projektu udostępniono bazę dobrych praktyk – pomysłów na rozwiązania oszczędzające zasoby w działalności przedsiębiorstw, zawierającą dobre praktyki opracowane przez ekspertów (w ramach akcji B1) i w czasie warsztatów (w ramach akcji D1). Na dzień sporządzania niniejszego raportu baza zawiera 49 dobrych praktyk, które można wyszukiwać podając branżę i zasób. Proponowane praktyki można stosować wprost lub traktować je jako inspirację do poszukiwania kolejnych, własnych rozwiązań. W myśl założeń z wniosku projektowego przewidywano 125 dobrych praktyk, po jednej dla przewidywanych 125 warsztatów. Opisane w sekcji Modyfikacje przy działaniu D1 zmniejszenie ilości warsztatów spowodowało zmniejszenie ilości dobrych praktyk. Należy przy tym zaznaczyć, że kolejne już wypracowane dobre praktyki były prezentowane na kolejnych warsztatach w związku z czym coraz trudniej było na nich generować następne, w pełni oryginalne rozwiązania.

Na portalu internetowym udostępniono 6 „kalkulatorów oszczędności”, aplikacji, dzięki którym odwiedzający portal mogą wyliczyć oszczędności z zastosowania przykładowych rozwiązań oszczędnościowych w 6 branżach objętych projektem. Poprzez pokazanie oszczędności kalkulatory mają skłaniać do dokonywania podobnych analiz na własnych przykładach przedsiębiorców.

Opracowano i wydano sześć ekologicznych informatorów branżowych (po jednym dla każdej z branż objętych projektem) i jeden **podręcznik edukacji ekologicznej dla firm rzemieślniczych**. Informatory branżowe zawierają m.in. informacje na temat wymagań formalnoprawnych wobec przedsiębiorców działających w danej branży, opisy przykładowych dobrych praktyk oszczędzających zasoby i prezentują korzyści dla przedsiębiorców i środowiska wynikające z faktu bycia firmą pro-ekologiczną. Z kolei podręcznik edukacji ekologicznej stanowi zbiór najistotniejszych informacji dla przedsiębiorców ujmujących ogólnie problematykę ochrony środowiska i działalności gospodarczej, niezależnie od branży. Ideą było przy tym aby dać przedsiębiorcom najważniejsze informacje w jednym miejscu i uwolnić ich od konieczności sięgania do wielu różnych źródeł. Informatory i podręcznik były przekazywane przedsiębiorcom w ramach akcji C1.

Przygotowano materiały szkoleniowe na potrzeby warsztatów organizowanych w ramach D1. Dla każdej z branż opracowano jeden komplet materiałów szkoleniowych, oraz dodatkowo, jeden komplet materiałów dla rozwiązań w zakresie oszczędności energii elektrycznej, na potrzeby warsztatów organizowanych dla firm szczególnie zainteresowanych tą tematyką.

Wyniki działania B2 zaprezentowano w trakcie spotkania 23 października 2014 w Kazimierzu Dolnym, w którym udział wzięło 26 osób. W trakcie spotkania jego uczestnicy,

głównie animatorzy edukacji ekologicznej, zapoznali się z pakietem ekologicznym, który stanowił jeden z podstawowych instrumentów ich pracy z przedsiębiorcami.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
B.2 Przygotowanie pakietu edukacji ekologicznej	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- Liczba baz najlepszych praktyk. Przygotowano 1; zakładano na koniec projektu 1.
- Liczba narzędzi kalkulacji oszczędności. Przygotowano 6; zakładano na koniec projektu 6.
- Liczba informatorów branżowych. Przygotowano 6; zakładano na koniec projektu 6.
- Liczba podręczników ekologicznych. Przygotowano 1; zakładano na koniec projektu 1.
- liczba modułów szkoleniowych. Przygotowano 7 (po jednym dla każdej z branż i dodatkowy w zakresie oszczędzania energii elektrycznej); zakładano na koniec projektu 6
- Liczba prezentacji pakietu. Zorganizowano 1; zakładano na koniec projektu 1.

Modifications – modyfikacje

Przesunięcie spotkania prezentującego pakiet ekologiczny z września na październik 2014 z uwagi na chęć zapewnienia większej frekwencji (termin wrześniowy kolidował z innymi terminami zawodowymi części uczestników).

Perspectives for continuing after the end of the project – perspektywa kontynuacji po zakończeniu projektu

Baza danych dobrych praktyk i kalkulatory oszczędności pozostaną dostępne na portalu internetowym projektu utrzymywanym po jego zakończeniu. Materiały szkoleniowe opracowane w ramach akcji B2 będą wykorzystywane w trakcie zajęć, o których mowa w opisie kontynuacji akcji D1.

Do niniejszego raportu załączono:

- Link do bazy najlepszych praktyk na portalu projektu
- Link do kalkulatorów oszczędności na portalu projektu
- Informator branżowy budownictwo

Informator branżowy poligrafia
Informator branżowy drzewna
Informator branżowy spożywcza
Informator branżowy usług osobistych
Informator branżowy motoryzacyjna
Podręcznik edukacji ekologicznej
Moduł szkoleniowy dla branży budowlanej
Moduł szkoleniowy dla branży poligraficznej
Moduł szkoleniowy dla branży drzewnej
Moduł szkoleniowy dla branży spożywczej
Moduł szkoleniowy dla branży usług osobistych
Moduł szkoleniowy dla branży motoryzacyjnej
Moduł szkoleniowy w zakresie oszczędzania energii elektrycznej

Papierowe wersje informatorów branżowych i podręcznika edukacji ekologicznej zostały przekazane KE razem z raportem śródkresowym (mid-term).

5.1.7 Action C1 - Akcja promująca oszczędzanie zasobów w MSP

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

W prasie branżowej ukazało się 13 artykułów:

- „Przegląd piekarski i cukierniczy” (wrzesień 2014) – „3xŚrodowisko czyli trzy kampanie integrujące przedsiębiorstwa sektora MŚP i ich otoczenie w działaniach na rzecz ochrony środowiska”,
- „Kurier fryzjerski” (luty 2015) i w dodatku do niego „Edukacja z kurierem fryzjerskim” – „Jak zaprzyjaźnić się z ekologią”,
- „Przegląd piekarski i cukierniczy” (lipiec 2015) – „3xŚrodowisko w praktyce”,
- „Kurier drzewny” (maj 2015) – „Ekologiczne rozwiązania drogą do rozwoju firmy”,
- „Nowoczesny warsztat” (październik 2015) – „Przedsiębiorco – oszczędzaj zasoby”,
- „Transport technika motoryzacyjna” (październik 2015) – „3 x tak dla środowiska”,
- „Świat opon” (jesień 2015) – „Przedsiębiorco, oszczędzaj zasoby”,
- „Katalog inżyniera” (grudzień 2015) – „Dobre praktyki z zakresu ochrony środowiska w MŚP”,
- „Kurier drzewny” (styczeń 2016) – „Oszczędzanie energii w produkcji mebli”,
- „Poligrafika” (luty 2016) – „Odpowiedzialność w ochronie środowiska”
- „Packaging Polska” (luty 2016) – „Oszczędzaj chroniąc środowisko”,
- „Kurier fryzjerski” (kwiecień 2016) – „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”

Dzięki tym publikacjom czytelnicy mogli się zapoznać z projektem i dobrymi praktykami w nim wypracowywanymi, a także ochroną środowiska w kategorii społecznego wizerunku firmy i jej konkurencyjności.

Zorganizowano **31 spotkań informacyjnych dla przedsiębiorców**. Dzięki udziałowi w spotkaniach uczestnicy mogli zapoznać się z dobrymi praktykami wypracowanymi w ramach projektu, a także z dotyczącymi ich przepisami w zakresie ochrony środowiska, wyjaśnić swoje wątpliwości w tym obszarze oraz wyrazić swoje opinie (które uwzględniano w trakcie przygotowań rekomendacji dla resortów w ramach akcji C3). Spotkania te odbywały się na terenie całego kraju, w izbach rzemieślniczych i innych lokalizacjach dogodnych dla uczestników. W spotkaniach uczestniczyło 961 osób, co znacznie przekraczało 500 osób założone we wniosku. Przekroczenie wynikało z bardzo dużego zainteresowania i pozytywnego odbioru kolejnych spotkań przez uczestników. Nie wpłynęło na przekroczenie budżetu przewidzianego na te działania.

W ramach tego działania **rozpowszechniano także elementy pakietu edukacji ekologicznej**, tj. podręcznik „Edukacja ekologiczna dla przedsiębiorstw rzemieślniczych” i informatory ekologiczne dla każdej z 6 branż objętych projektem. Rozprowadzono 2990 egzemplarzy podręcznika i 17.800 informatorów czyli blisko cały nakład (3000 egzemplarzy podręcznika i 18 000 informatorów). Rozpowszechniano je w ramach spotkań informacyjnych oraz konferencji organizowanych przez ZRP dotyczących oświaty zawodowej. Dzięki temu znaczna liczba przedsiębiorców uzyskała aktualne informacje na temat obowiązujących ich przepisów w zakresie ochrony środowiska i rozwiązań umożliwiających oszczędzanie zasobów.

Zarówno same spotkania informacyjne, jak też dystrybuowane na nich elementy pakietu edukacji ekologicznej w znacznym stopniu przyczyniły się do wykazanej w raportach

pozytywnej zmiany świadomości ekologicznej przedsiębiorców w trakcie projektu w co najmniej 33 % u 57,40% badanych.

Zorganizowano **Ogólnopolski Konkurs Plastyczny „Uczniowie rzemiosła dla środowiska”** na który nadeszło 112 prac. Dwadzieścia najlepszych prac zaprezentowano na wystawie, dziesięć spośród nich zostało nagrodzonych. Finał konkursu odbył się 16 czerwca 2015 r., w siedzibie ZRP w Warszawie. Wzięli w nim udział przedstawiciele Komisji Europejskiej, na czele z Christianem Strasserem, Zastępcą Dyrektora Programu LIFE, który wręczył główną nagrodę. Konkurs był ważnym elementem w budowaniu świadomości ekologicznej młodego pokolenia, a także możliwością wykazania się oraz docenieniem uczniów zawodu często niesłusznie postrzeganych jako uczniowie gorszej kategorii w porównaniu np. z uczniami liceów ogólnokształcących.

Za zgodą Komisji Europejskiej, jako dodatkowe działanie motywujące MŚP do wdrażania rozwiązań oszczędnościowych **przeprowadzono konkurs dla firm pod hasłem „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”**, w którym nagrody pomyślane były jako zwrot wydatków poniesionych przez MŚP na wdrażane rozwiązania (do równowartości 1000 EUR za pierwsze miejsce, 750 EUR za drugie, 500 EUR za trzecie i do 800 EUR za wyróżnienie). Było to odpowiedzią na stwierdzenie w toku projektu fakt, że firmy co prawda w trakcie prowadzonych warsztatów generują propozycje rozwiązań oszczędnościowych jednakże nie są skore do ich wdrażania. Do organizatora konkursu – Stowarzyszenia REFA Wielkopolska – wpłynęło łącznie 58 zgłoszeń, z których 8 nie wzięto pod uwagę ze względów formalnych, ostatecznie nagradzając 11 przedsiębiorstw. Jako przykład nagrodzonych rozwiązań można podać działania zwycięzcy w branży motoryzacyjnej – przedsiębiorcy, który m.in. zastosował doświetlenie stanowisk pracy światłem naturalnym poprzez wykonanie świetlików dachowych, wymienił oświetlenie stanowiskowe i komunikacyjne na LED, zamontował kurtyny termiczne ograniczające ucieczkę ciepła, wyeliminował niekontrolowane wypływy sprężonego powietrza. Z kolei zdobywczyni głównej nagrody w branży usług osobistych m.in. zainstalowała rekuperator odzyskujący ciepło z powietrza wywiewanego z wentylacji, wymieniła źródła światła na LED, stosuje ekologiczne kosmetyki w opakowaniach podlegających recyklingowi/biodegradacji. Do niniejszego raportu załączono protokół wyboru laureatów zawierający uzasadnienia przyznanych nagród.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
C.1 Akcja promująca oszczędzanie zasobów w MSP	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki, przekraczając, z korzyścią dla celów projektu przewidywaną we wniosku liczbę spotkań informacyjnych i ich uczestników oraz publikując jeden więcej niż zakładano artykuł w prasie branżowej.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- liczba artykułów w prasie branżowej. Opublikowano 13; zakładano na koniec projektu 12.
- Liczba spotkań informacyjnych. Odbyto 31; zakładano na koniec projektu 27.
- Konkurs plakatowy dla uczniów rzemiosła. Zorganizowano 1; zakładano na koniec projektu 1.

Modifications - modyfikacje

Według planu bazowego pierwsze artykuły o projekcie miały się pojawić w maju/czerwcu 2014. Zdecydowano się przesunąć termin rozpoczęcia publikacji na okres 2014 po czerwcowym spotkaniu konsultacyjnym kończącym działanie B.1, czyli po podsumowaniu prac ekspertów i wyborze tego, co chcieliśmy promować w projekcie. Z uwagi na znaczne zainteresowanie zdecydowano się przeprowadzić więcej niż pierwotnie planowano spotkań informacyjnych (31 zamiast 27).

Perspectives for continuing the action after the end of the project – perspektywy kontynuacji po zakończeniu projektu.

W organizacjach rzemiosła zostaną powołane punkty doradztwa dla MŚP, w których będą kontynuować swoją działalność animatorzy edukacji ekologicznej, przygotowani do pracy w ramach projektu „3x Środowisko”. Będą udzielali m.in. informacji na temat obowiązków w obszarze ochrony środowiska, jakim podlegają właściciele firm, oraz upowszechniali wśród przedsiębiorców rozwiązania oszczędzające zasoby wypracowane w ramach projektu.

Do niniejszego raportu załączono:

Prace zgłoszone na konkurs plakatowy „Uczniowie rzemiosła dla środowiska”

Artykuł „Przegląd piekarski i cukierniczy” (wrzesień 2014)

Artykuł „Kurier fryzjerski” (luty 2015)

Artykuł Dodatek „Edukacja z kurierem fryzjerskim” (luty 2015)

Artykuł „Przegląd piekarski i cukierniczy” (lipiec 2015) – „3xŚrodowisko w praktyce”,

Artykuł „Kurier drzewny” (maj 2015)

Artykuł „Nowoczesny warsztat” (październik 2015)

Artykuł „Transport technika motoryzacyjna” (październik 2015)

Artykuł „Świat opon”

Artykuł „Katalog inżyniera” (grudzień 2015)

Artykuł „Kurier drzewny” (styczeń 2016)

Artykuł „Poligrafika” (luty 2016)

Artykuł „Packaging Polska” (luty 2016)

Artykuł „Kurier fryzjerski” (kwiecień 2016)

Protokół z wyboru laureatów konkursu „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”

5.1.8 Action C2 - Akcja promująca współpracę biznesu z nauką

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

W ramach projektu przeprowadzono 30 webinarów (seminariów internetowych) pozwalających przedsiębiorcom, którzy z różnych przyczyn nie mogą brać udziału w stacjonarnych spotkaniach, na zapoznanie się z zagadnieniami ze styku działalności gospodarczej i ochrony środowiska, prezentowanymi przez przedstawicieli biznesu i nauki.

Webinary obejmowały poniższe tematy:

- 3xsrodowisko podsumowanie i działania na przyszłość
- Czystsza produkcja i jej wdrażanie w MSP
- Dobre praktyki przyjazne środowisku i budżetowi firmy
- Dobre praktyki w MSP a środowisko naturalne
- Dostępne rozwiązania pro-ekologiczne dla małej firmy
- Działalność gospodarcza w Polsce a Puszcza Amazońska
- Ekologia nie musi być kosztowna
- Energetyka odnawialna
- Jak obniżyć fakturę za energię elektryczną
- Jak oszczędzać w warsztacie samochodowym
- Jak zbudować konkurencyjność firmy z pomocą energii wiatrowej
- KAIZEN znaczy Zmiana na lepsze - ochrona środowiska w firmie
- Kształtowanie nawyków proekologicznych
- Normy ISO a regulacje dotyczące ochrony środowiska w MSP
- Odpady w firmach piekarsko-cukierniczych a świadomość ekologiczna
- Plany gospodarki niskoemisyjnej baza do współpracy samorządów z MSP
- Przeglądy ekologiczne w działalności gospodarczej MSP
- Racjonalizacja wykorzystania mediów energetycznych w przedsiębiorstwach rzemieślniczych
- RETHINK effective ways to reduce waste and resources
- Rozwiązania proekologiczne dla małych i średnich firm case study z warsztatów w projekcie 3xsrodowisko
- Społeczna odpowiedzialność biznesu a świadomość ekologiczna pracowników MSP
- Sposoby oszczędzania zasobów w zakładach piekarsko-cukierniczych czI
- Sposoby oszczędzania zasobów w zakładach piekarsko-cukierniczych czII
- Szkody w środowisku czI
- Szkody w środowisku czII
- Technika i przyroda a innowacje
- Technologia odzyskiwania ciepła ze ścieków
- Transatlantyckie porozumienie handlowe a MŚP, klimat, środowisko
- Zielona energia w MSP a ochrona środowiska
- Źródła finansowania wdrażania pro-ekologicznych rozwiązań dla firm

W webinarach udział wzięło 379 uczestników, wzbogacając dzięki temu swoją wiedzę w zakresie stosowania przepisów środowiskowych, rozwiązań oszczędzających zużycie zasobów w przedsiębiorstwach, kształtowania proekologicznych nawyków oraz możliwości finansowania wdrażania rozwiązań proekologicznych.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
C.2 akcja promująca współpracę biznesu z nauką	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- liczba webinarów. 30; zakładano na koniec projektu 30.

Modifications - modyfikacje

Przesunięcie rozpoczęcia emisji webinarów powodowane chęcią odwoływania się w pierwszych webinarach do dobrych praktyk opracowywanych przez ekspertów, pracujących w ramach działania B1 (były gotowe po 2 kwartale 2014).

Perspectives for continuing after the end of the project – perspektywa kontynuacji po zakończeniu projektu

Zapisy z przeprowadzanych webinarów są dostępne poprzez portal internetowy projektu, który, zgodnie z wnioskiem, będzie utrzymywany przez 5 lat po zakończeniu realizacji projektu, umożliwiając kolejnym zainteresowanym zapoznanie się z poruszaną tematyką.

Do niniejszego raportu załączono

Zapisy z przeprowadzonych webinarów

5.1.9 Action C3 - Akcja promująca kształtowanie prawa przez MSP

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Zorganizowano 3 spotkania konsultacyjne (11.06.2014 Warszawa, 08.10.2014 Gdańsk, 20.10.2014 Pułtusk), w trakcie których zbierano uwagi przedsiębiorców i organizacji rzemiosła w zakresie optymalizacji prawa środowiskowego. W trakcie spotkań oraz prowadzonej akcji zbierania opinii za pośrednictwem internetu zebrano 1117 uwag. Od października 2014 do stycznia 2015 trwały prace zespołu eksperckiego powołanego przez ZRP, który analizował zebrane opinie i sformułował propozycje rekomendacji dla kompetentnych w tym zakresie instytucji państwowych tj. dla Ministerstw: Środowiska, Rozwoju (które przejęło kompetencje Ministerstwa Gospodarki), oraz dla Państwowej Inspekcji Pracy oraz SANEPIDu.

Propozycje te wykorzystywano w opiniach ZRP do przedstawianych mu projektów aktów prawnych. Zdecydowano, że prace nad ostateczną wersją rekomendacji do zmian prawnych będą prowadzone, aż do czasu zakończenia serii przewidzianych w projekcie spotkań informacyjnych dla przedsiębiorców, w trakcie których poruszano zagadnienia funkcjonującego prawa. Dzięki temu do wcześniej przygotowanych propozycji dodano kolejne postulaty, zgłaszane podczas spotkań informacyjnych.

Przygotowano 4 rekomendacje dla wymienionych wyżej instytucji. Ostateczne wersje rekomendacji przekazano wszystkim resortom po wyborach parlamentarnych odbytych jesienią 2015 roku, chcąc uniknąć problemów w przekazywaniu ich w ramach resortów nowym ekipom (wcześniejsze wersje rekomendacji były przesłane wraz z raportem śródkresowym). Ministerstwo Rozwoju poinformowało o skierowaniu uwag do Departamentu Regulacji Gospodarczych w MR. Postulaty wobec Inspekcji Pracy zostały przedyskutowane w trakcie spotkania kierownictw organizacji rzemiosła z Głównym Inspektorem Pracy oraz okręgowymi inspektorami pracy w kwietniu 2016. Kolejne spotkania są planowane na jesień 2016. Ministerstwo Środowiska po przeanalizowaniu rekomendacji ustosunkowało się do nich szczegółowo, uznając zasadność postulatów w obszarze sprawozdawczości w zakresie emisji gazów cieplarnianych i innych substancji i kierując je do pogłębionej analizy, wspólnie z ZRP.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
C.3 Akcja promująca przestrzeganie prawa przez MSP	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki dodatkowo poszerzając pierwotnie planowany krąg odbiorców o SANEPID (Państwową Inspekcję Sanitarną).

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- liczba spotkań konsultacyjnych. 3; zakładano na koniec projektu 2.
- liczba instytucji, dla których przygotowano rekomendacje. Przygotowano dla 4; zakładano na koniec projektu dla 3.

Modifications - modyfikacje

Z uwagi na bardzo duże zainteresowanie środowiska zorganizowano większą liczbę spotkań konsultacyjnych (planowane były dwa, a zrealizowano 3). Nie spowodowało to przekroczenia budżetu przewidzianego na to zadanie. W spotkaniach wzięło udział 111 osób.

Chcąc w pełni wykorzystać efekty przeprowadzonej akcji postanowiono poszerzyć krąg odbiorców rekomendacji o SANEPID (Państwową Inspekcję Sanitarną), z uwagi na zebrane postulaty pod tym adresem.

Zbieranie opinii przedsiębiorców kontynuowano do czasu zakończenia organizowanych dla nich spotkań informacyjnych aby wykorzystać opinie tam zgłaszane.

Ostateczne wersje rekomendacji przekazano po wyborach parlamentarnych odbytych jesienią 2015 roku chcąc uniknąć problemów w przekazywaniu ich w ramach resortów nowym ekipom.

Complementary actions outside LIFE – działania uzupełniające poza LIFE

W styczniu 2015 Ministerstwu Środowiska i Głównemu Konserwatorowi Przyrody przekazano uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko oraz niektórych innych ustaw. Z kolei w opinii do Krajowego Planu Działań na rzecz Zatrudnienia (w opinii NO-II-ASR/2/15 z dnia 19.01.2015) ZRP poparł zapisy na rzecz wdrożenia działania kierunkowego 5. dotyczącego realizacji projektów konkursowych, w tym na diagnozowanie potrzeb szkoleniowych oraz eko-innowacje.

Przedstawiono opinie do projektu ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko oraz niektórych innych ustaw (opinia z 19.01.2015), a także pozytywnie odniesiono się do stanowiska Rządu RP w sprawie projektu Rozporządzenia PE i Rady ustanawiającego ramy etykietowania efektywności energetycznej i uchylającego dyrektywę 2010/30/UE – COM (2015) 341, 2015/0149 (COD), zwłaszcza w kontekście niskiej produktywności zasobów w Polsce (co istotne w stanowisku rządu uwzględniono interesy podmiotów biorących udział w obrocie produktami z etykietami efektywności energetycznej, w tym konsumentów i przedsiębiorców oraz sprzedawców i producentów).

Perspectives for continuing the action after the end of the project – perspektywy kontynuacji po zakończeniu projektu.

Zbieranie uwag przedsiębiorców w zakresie przepisów dotyczących ochrony środowiska będzie kontynuowane w ramach struktur ZRP. Uwagi będą cyklicznie przekazywane wojewódzkim inspektoratom ochrony środowiska w ramach organizowanych spotkań rzemieślników i ich pracowników z przedstawicielami inspektoratów.

Do niniejszego raportu załączono:

Wersję roboczą rekomendacji dla Ministerstwa Gospodarki

Wersję roboczą rekomendacji dla Ministerstwa Środowiska

Wersję roboczą rekomendacji dla Państwowej Inspekcji Pracy i Głównego Inspektoratu Sanitarnego

Wersję finalną rekomendacji dla Ministerstwa Rozwoju (poprzednio Gospodarki)

Wersję finalną rekomendacji dla Ministerstwa Środowiska

Wersję finalną rekomendacji dla Państwowej Inspekcji Pracy

Wersję finalną dla Głównego Inspektoratu Sanitarnego

Papierowe wersje robocze rekomendacji zostały przekazane KE razem z raportem śródkresowym (mid-term).

5.1.10 Action D1 - Warsztaty szkoleniowe dla 500 firm

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

W toku projektu zorganizowano 41 warsztatów, w których przeszkolono pracowników z 509 firm, dwóch cechów (Cech Rzeźników i Wędliniarzy Ziemi Łódzkiej i Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorców z Janowa Lubelskiego) oraz dwóch szkół (Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 2 Łask i Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 z Dąbrowy Tarnowskiej). Dzięki udziałowi w warsztatach przedstawiciele cechów i szkół oczekiwany jest efekt przenoszenia zdobytej wiedzy na członków tych cechów i uczniów szkół. W warsztatach wzięło udział 609 uczestników. W celu dotarcia do jak największej liczby MŚP zainteresowanych działaniami w projekcie do udziału w warsztatach rekrutowano zarówno przedsiębiorstwa zrzeszone w ZRP, jak i spoza struktur rzemiosła (tak, jak to sygnalizowano w raporcie wstępnym – inception report). Warsztaty były organizowane w układzie branżowym (uczestnicy rekrutujący się z jednej branży) i mieszanym, poświęcone oszczędnościom w zużyciu energii elektrycznej (uczestnicy z branż objętych projektem szczególnie zainteresowani tematyką oszczędności energii elektrycznej). Były prowadzone przez ekspertów – praktyków z danej branży, co spełniło postulaty uczestników odnośnie możliwości wymiany praktycznych doświadczeń z prowadzącym. Podczas warsztatów uczestnicy zdobyli wiedzę w zakresie wykrywania i eliminowania marnotrawstwa w zużyciu zasobów. W ramach warsztatów ich uczestnicy wypracowywali dobre praktyki – pomysły na rozwiązania oszczędzające zasoby. Wypracowywane dobre praktyki zostawały umieszczane w bazie dobrych praktyk na portalu internetowym projektu (wykonanej w ramach akcji B2). Ponieważ już wypracowane dobre praktyki były prezentowane na kolejnych warsztatach coraz trudniej było na nich generować kolejne, w pełni oryginalne rozwiązania. Dlatego ostatecznie w bazie dobrych praktyk umieszczono, oprócz rozwiązań wypracowanych przez ekspertów w ramach B1, rozwiązania wypracowane na 27 warsztatach.

Jeśli chodzi o wpływ warsztatów na nastawienie ich uczestników do efektywnego wykorzystywania zasobów to na podstawie raportu z ewaluacji warsztatów można stwierdzić, że umożliwiły one większości uczestników lepsze zrozumienie tego, czym jest marnotrawstwo i wykorzystanie tej wiedzy w praktyce (95%). W opinii 91,3% uczestników przedstawione na warsztatach przykłady dobrych praktyk były adekwatne do branży i dawały się przełożyć na praktykę zawodową. Możliwość wdrożenia wypracowanych rozwiązań w praktyce zawodowej pozytywnie oceniło 97,3% respondentów. Tylko 0,9% uznało, że wypracowanych rozwiązań raczej nie będzie można wdrożyć.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
D.1 szkoleniowe	Warsztaty realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie wykonane.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- Liczba przedsiębiorstw, z których przeszkolono uczestników: 509; zakładano na koniec projektu 500.

Modifications - modyfikacje

Już w początkowej fazie realizacji projektu okazało się, że trzydniowe warsztaty są zbyt długie z punktu widzenia przedsiębiorców, zwłaszcza z bardzo małych przedsiębiorstw, którzy (a także ich pracownicy) nie mogą poświęcić tyle czasu na szkolenie odrywając się od pracy. W związku z powyższym, za zgodą KE wyrażoną w piśmie z 20.05.2014, zredukowano liczbę dni zajęć do dwóch, przy utrzymaniu założonych dla warsztatów celów edukacyjnych.

We wniosku projektowym założono zorganizowanie 125 warsztatów dla 1000 osób z 500 firm i wypracowanie na nich 125 pomysłów oszczędnościowych – dobrych praktyk. W toku realizacji projektu okazało się, że uczestnictwo w warsztatach nie przekłada się na szybkie wdrażanie wypracowywanych pomysłów oszczędnościowych w uczestniczących firmach, co było pożądanym w projekcie. Dlatego, za zgodą Komisji Europejskiej, postanowiono zredukować liczbę warsztatów, przy zachowaniu wskaźnika 500 firm (pismo z 28.07.2015), dopuszczając zmniejszenie ilości uczestników i wypracowywanych pomysłów. Animatorzy edukacji ekologicznej zamiast rekrutowania uczestników na kolejne warsztaty mogli zająć się (jak się okazało z powodzeniem) promowaniem wprowadzonego do projektu konkursu „Oszczędzaj, chroniąc środowisko” (W ramach akcji C1), w założeniach którego było nagradzanie firm za dokonane w praktyce wdrożenia oszczędzające zasoby. Mniejsze niż oczekiwano okazało się zapotrzebowanie na indywidualne konsultacje ekspertów dla firm. Eksperti łącznie skonsultowali 25 firm, w trzech przypadkach bezpośrednich konsultacji (p. XXXXXXXXXXXX w branży spożywczej, p. XXXXXXXXXXXX w branży usług osobistych, p. XXXXXXXXXXXX w branży motoryzacyjnej) zaowocowało to wzięciem przez firmę korzystającą z pomocy udziału w konkursie „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”. Firmy wstępnie zainteresowane indywidualnymi konsultacjami często z nich rezygnowały gdy okazywało się, że porada eksperta wymaga zapoznania się przez niego z szeregiem szczegółowych informacji na temat rozwiązań produkcyjnych aktualnie stosowanych przez firmy, których to informacji firmy te nie były skłonne udzielać.

Perspectives for continuing the action after the end of the project – perspektywy kontynuacji po zakończeniu projektu.

Program warsztatów realizowanych w ramach projektu „3x Środowisko”, pokazujących, jak rozpoznawać marnotrawstwo w użyciu zasobów i jak je eliminować, zostanie włączony do standardowej oferty szkoleń i doradztwa REFA jako dodatkowy moduł szkoleniowy dostępny zainteresowanym przedsiębiorstwom bezpłatnie, jako część programu szkoleniowo-doradczego.

Do niniejszego raportu załączono:

Link do bazy najlepszych praktyk na portalu projektu

Moduł szkoleniowy dla branży budowlanej

Moduł szkoleniowy dla branży poligraficznej

Moduł szkoleniowy dla branży drzewnej
Moduł szkoleniowy dla branży spożywczej
Moduł szkoleniowy dla branży usług osobistych
Moduł szkoleniowy dla branży motoryzacyjnej
Moduł szkoleniowy w zakresie oszczędzania energii elektrycznej

5.1.11 Action E1 - Monitoring osiągnięcia rezultatów projektu

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Opracowano trzy raporty o stanie zużycia zasobów w firmach referencyjnych (wyjściowy za rok 2013, śródkresowy porównujący rok 2014 do 2013 i końcowy, podsumowujący okres od roku 2013 do 2015). Raporty zostały sporządzone w oparciu o dane ze 128 firm i opierają się o system wskaźników opracowany przez specjalistę w zakresie analizy ekonomicznej (opis przyjętej metodologii znajduje się w załączonych raportach). Wg raportu końcowego w latach 2013-2015 założone w projekcie oszczędności w zużyciu zasobów powyżej 10% wykazały 94 przedsiębiorstwa.

Opracowano dwa raporty o stanie świadomości ekologicznej przedsiębiorców.

Raporty te umożliwiają porównanie wyników badań nad stanem świadomości ekologicznej przed kampanią informacyjną i po zakończeniu kampanii, przy czym wyniki badań przed kampanią pokazano na grupie 307 przedsiębiorców, którzy brali udział w obydwu fazach badania.

Wg raportów pozytywną zmianę świadomości ekologicznej w trakcie projektu w co najmniej 33% wykazało 57,4% badanych.

Opracowano dwa raporty o stanie regulacji wewnętrznych. Raporty zawierają wyniki badań przeprowadzonych w końcowym etapie realizacji projektu w okresie od grudnia 2015 do marca 2016 roku i badania przeprowadzonego we wstępnym etapie realizacji projektu w 2014 roku w układzie porównawczym. Wyniki wśród 90 firm, które wzięły udział w badaniu wskazują na znaczący wpływ projektu na opracowanie tego typu regulacji wewnętrznych w badanych firmach – w toku realizacji projektu nastąpił wzrost aż o 54% (z 13% do 67%) firm, które mają takie regulacje.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
E.1 Monitoring osiągnięcia rezultatów projektu	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- liczba raportów o zużyciu zasobów. 3; zakładano na koniec projektu 3.
- liczba raportów o stanie świadomości ekologicznej. 2; zakładano na koniec projektu 2.
- liczba raportów o regulacjach wewnętrznych. 2; zakładano na koniec projektu 2.

Major problems – główne problemy

Jak to już wspomniano przy problemach związanych z działaniem B1 przedsiębiorstwa, które miały dostarczać dane sprawozdawcze w projekcie obawiały się, że przekazywane w ramach projektu dane sprawozdawcze trafią do konkurencji lub też zostaną wykorzystane w inny sposób szkodzący interesom przedsiębiorstw. Przewidziany pierwotnie we wniosku projektowym system informatyczny automatycznie monitorujący zużycie zasobów (energii elektrycznej) poprzez serwis www został przez część firm odebrany jako zagrożenie z dwóch powodów:

- przedsiębiorstwa stwierdziły, że nie będą mogły (miały czas) kontrolować zakres danych przekazywanych bez ich wiedzy (automatycznie), czyli będzie istniało wg nich niebezpieczeństwo „wycieku” danych bez ich wiedzy,
- przedsiębiorstwa stwierdziły, że nie będą miały kontroli nad tym, do kogo trafiają automatycznie zbierane dane, czy tylko do partnera w projekcie odpowiedzialnego za sprawozdawczość, czy też może jeszcze do innych podmiotów.

Ponadto okazało się, że część firm nie ma dostępu do łącz internetowych zapewniających transmisję, a część (zwłaszcza mikroprzedsiębiorstw, głównie małych zakładów fryzjerskich) pracuje w wynajmowanych pomieszczeniach i nie może zapewnić dostępu do miejsc, gdzie musiałyby być instalowane mierniki.

Wszystkie te problemy razem wzięte nakazały zastosować alternatywny system zbierania danych opisany w sekcji (Modifications – modyfikacje)

Modifications - modyfikacje

Pierwotnie, tak, jak to zapisano we wniosku projektowym, wsparciem dla zbierania danych od firm miał być system monitoringu energii elektrycznej przez serwis www. Z uwagi na problemy opisane w Major problems – główne problemy zdecydowano się zmienić tę koncepcję i zaoferować, za zgodą Komisji Europejskiej (pismo z 30.07.2014), mierniki energii elektrycznej tylko firmom wyrażającym tym zainteresowanie. Większy nacisk niż na funkcje transmisji danych położono przy tym na funkcje ułatwiające obniżanie zużycia energii w firmach. Mierniki zainstalowano ostatecznie w 34 zainteresowanych ich wykorzystaniem przedsiębiorstwach. Aby umożliwić zbieranie danych sprawozdawczych odnośnie zasobów na potrzeby projektu w sposób akceptowalny dla firm opracowano system opierający się na formularzach wypełnianych i dostarczanych przez firmy referencyjne bezpośrednio lub za pośrednictwem animatorów edukacji ekologicznej do partnera odpowiedzialnego za sprawozdawczość. W trakcie obróbki danych z formularzy partner kodował dane firmy, która przekazała formularz i w publikowanych raportach używano już kodów, a nie nazw. Spełniło to postulat poufności informacji wyrażany przez firmy.

Z uwagi na pojawiający się problem spadku motywacji niektórych firm referencyjnych do dostarczania danych sprawozdawczych i współpracy w projekcie 19.09.2014 i 18.11.2015 zorganizowano nieprzewidziane we wniosku projektowym dwa spotkania Animatorów edukacji ekologicznej z przedstawicielami partnera odpowiedzialnego za monitoring zasobów (Transfer) i kierownictwa projektu, w trakcie których wypracowywano sposoby przeciwdziałania temu spadkowi motywacji (zachęcania firm do utrzymania współpracy). Spotkanie 19.09.2014 służyło także wyjaśnieniu zgłaszanych przez animatorów pojawiających się wątpliwości co do interpretacji przyjętych w projekcie wskaźników sprawozdawczych.

Perspectives for continuing the action after the end of the project – perspektywy kontynuacji po zakończeniu projektu.

Do przedsiębiorstw biorących udział w projekcie raz w roku będzie wysyłana krótka ankieta, w której będą mogły zaprezentować ewentualne działania podjęte w kierunku racjonalizacji zużycia zasobów po zakończeniu projektu. Najciekawsze działania będą upowszechniane za pośrednictwem strony internetowej projektu i/lub fanpage projektu.

Do niniejszego raportu załączono:

Raport wyjściowy o stanie zużycia zasobów
Raport śródkresowy o stanie zużycia zasobów
Raport końcowy o stanie zużycia zasobów
Raport wyjściowy o stanie świadomości ekologicznej
Raport końcowy o stanie świadomości ekologicznej
Raport wyjściowy o stanie regulacji wewnętrznych
Raport końcowy o stanie regulacji wewnętrznych

Papierowe wersje raportów wyjściowych zostały przekazane KE razem z raportem śródkresowym (mid-term)

5.2 Dissemination actions – działania upowszechniające

5.2.1 Objectives - cele

- zwrócenie uwagi przedsiębiorców na aspekty ekologiczne biznesu – poprzez dotarcie z informacjami do 3.000 przedsiębiorców
- uświadomienie, że projekty proekologiczne są okazją do zdobycia wiedzy, która za moment będzie wymogiem w biznesie - poprzez dotarcie do 3.000 przedsiębiorców
- wzrost świadomości pracowników MSP i otoczenia MSP odnośnie korzyści dla środowiska wynikających z działań proekologicznych poprzez dotarcie do 3.000 przedsiębiorców
- wzrost świadomości osób prywatnych w zakresie potrzeby działania na rzecz efektywnego wykorzystania zasobów i o możliwości wpływu jednostki na zmniejszenie zużycia zasobów poprzez dotarcie do 10.000 odbiorców za pośrednictwem mediów tradycyjnych oraz społecznościowych
- poinformowanie decydentów o problemach środowiska MSP związanych m.in. z obowiązującym w Polsce prawem na styku ekologii i biznesu

5.2.2 Dissemination: overview per activity – upowszechnianie, przegląd działań

5.2.2.1 Action F1 - Promocja oszczędności zasobów w otoczeniu firm

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Opracowano identyfikację wizualną projektu w tym logo projektu i wytyczne ich stosowania. Dzięki ich konsekwentnemu stosowaniu odbiorcy mogli łatwiej identyfikować przedstawiane im w różnej formie (ulotki, podręczniki, materiały szkoleniowe, filmy, portal projektu, FanPage na Facebooku itp.) treści jako związane z projektem 3xŚrodowisko. Wybór znanego m.in. z programów telewizyjnych popularyzujących wiedzę ekologiczną dziennikarza Radosława Brzózki na ekoambasadora projektu spełnił swoją rolę jako element uwiarygodniający przekazywane w ramach projektu treści, zapewniający spójność przekazu (ta sama osoba biorąca udział w różnych formach przekazu - spotkaniach promocyjnych, filmach, audycji radiowej, konferencjach prasowych) i jego pozytywne kojarzenie.

Przygotowano ulotki informacyjne o projekcie w nakładzie 10 000 egzemplarzy, które były dystrybuowane podczas spotkań informacyjnych dla MŚP, spotkań promocyjnych, Dni Informacyjnych Life organizowanych przez NFOŚiGW – instytucję współfinansującą projekt, podczas konferencji prasowych oraz w wysyłanych materiałach prasowych do mediów.

Zrealizowano 7 filmów reportażowych, w których prezentowano rozwiązania oszczędzające zasoby dla 6 branż objętych projektem (oraz w jednym filmie gdzie przekrojowo zaprezentowano cały projekt) dzięki czemu zainteresowane osoby znalazły inspirację do wdrażania i konkretne przykłady wdrażanych w praktyce rozwiązań oszczędnościowych. Film z branży motoryzacyjnej był zamieszczony na portalu motofokus.pl – wiodącym dla serwisów samochodowych. Z branży spożywczej na portalu Mistrz Branży piekarniczocukierniczej. Do końca kwietnia 2016 filmy dotarły do 75 578 odbiorców na Facebooku. Są dostępne na Fanpage projektu Ekologia w firmie. Zostały dołączone do niniejszego raportu.

Wyemitowano film w ogólnopolskiej telewizji TVP 3 (Telewizja regionalna pasmo ogólnopolskie) 21.12.2015 r. i 15.01.2016 r, dzięki któremu widzowie mogli zapoznać się z założeniami projektu i zobaczyć, jak jest wdrażany w wybranych przedsiębiorstwach. Film jest dostępny na Fanpage projektu Ekologia w firmie. Został dołączony do niniejszego raportu.

Wyemitowano audycję radiową w ogólnopolskiej stacji Planeta FM (Grupa Eurozet) 22.01.2016 r. i 25.01.16 r. Audycja składała się z dwóch części, pierwszej, w której Ekoambasador projektu red. Radosław Brzózka przekonywał słuchaczy dlaczego warto dbać o środowisko i że każdy powinien to robić oraz drugiej, w której eksperci projektu mówili o konkretnych przykładach, jak to robić. Zapis audycji jest dostępny na portalu projektu. Został dołączony do niniejszego raportu.

W internecie umieszczono 5 banerów, które zdecydowano się wykorzystać do promocji organizowanego w jego ramach konkursu „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”, przy czym kliknięcie w baner kierowało do strony internetowej projektu, dzięki czemu osoby, które kliknęły w baner, a nie były ostatecznie zainteresowane konkursem mogły się zapoznać z innymi materiałami projektowymi na stronie.

Zorganizowano 5 wizyt studyjnych dla dziennikarzy, w trakcie których mogli się oni zapoznać z wdrożeniami proekologicznych rozwiązań w następujących przedsiębiorstwach:

- salon fryzjerski XXXXXXXXXX w Kluczborku
- piekarnia XXXXXXXXXX w Suchym Lesie
- salon fryzjerski XXXXXXXXXX w Poznaniu
- piekarnia XXXXXXXXXX w Bielsku Białej
- piekarnia XXXXXXXXXX w Częstochowie

W wyniku wizyt ukazały się publikacje na portalach lifestyle.newseria.pl i nto.pl, wydawnictwie „Wielkopolski Rzemieślnik” i miesięczniku „Mistrz Branży” dla piekarzy i cukierników. W realizacji tego zadania napotkano na trudność związaną z tym, że dziennikarze okazywali się niechętni do wyjazdów w teren, oczekując raczej przesyłania im propozycji materiałów do publikacji.

Projekt był promowany podczas pięciu seminariów promocyjnych (w tym jednego w formie debaty, gdzie uczestnicy mogli wysłuchać wystąpień panelistów – ekspertów, a następnie dyskutować na poruszane tematy) w trakcie których przekonywano uczestników do idei ekologicznego prowadzenia działalności gospodarczej (Seminaria odbyły się 21.03.2015 r. w Warszawie dla firm z branży motoryzacyjnej z okazji Światowego Dnia Wody, 19.11.2015 r. w Warszawie w siedzibie ZRP dla branży budowlanej, 23.03.2016 r. w Konstantynowie Łódzkim, 15.04.2016 w ramach konferencji końcowej i 19.04.2016 r. dla branży poligraficznej w Warszawie). W spotkaniach uczestniczyło ponad 128 osób (z uwagi na otwarty charakter seminarium z okazji Światowego Dnia Wody nie było tam listy obecności – materiał filmowy ze spotkania załączono do niniejszego raportu).

Zorganizowano dwie konferencje prasowe, w trakcie których (Warszawa 21.10.2014 i 15.04.2016) 30 ich uczestników mogło się zapoznać z pierwszymi efektami projektu (elementami pakietu edukacji ekologicznej) oraz podsumowaniem jego wyników i planami na przyszłość.

Osoby aktywne w mediach społecznościowych i otwarte na tematy ekologiczne mogły zapoznawać się i komentować wpisy na FanPage projektu na Facebooku „Ekologia w firmie”. Prezentowane są tam (również po zakończeniu projektu) powody dla których warto dbać o środowisko oraz oszczędzać zasoby, rozwiązania oszczędzające zasoby, pogłębiane są tematy związane z ekologią. Na dzień 04.07.2016 strona miała 506 fanów.

Zasięg wszystkich wpisów na FanPage projektu w okresie od kwietnia 2014 do końca kwietnia 2016 wyniósł ponad 200.000 odbiorców. Za zgodą Komisji Europejskiej (pismo z 28.04.2015) zamiast reklam typu Market Place, wyświetlanych na każdej podstronie serwisu zamieszczano promowane wpisy, docierające do adresatów zgodnie z opisem grupy docelowej, w tym przypadku osób zainteresowanych ekologią. Wpisy takie w okresie od lipca 2014 do końca kwietnia 2016 dotarły do ponad 100 000 osób otwartych na tematy ekologiczne osób.

Osoby zainteresowane ekologią w kontekście działalności gospodarczej mogły się zapoznać z 60 wywiadami z osobami związanymi z projektem, ekspertami oraz przedstawicielami firm zaangażowanych pro-ekologicznie. Wywiady zostały zamieszczone w pełnej wersji na portalu projektu, a niektóre z nich zostały wykorzystane w Newsletterach w materiałach prasowych oraz, w skróconej wersji, udostępnione mediom do wykorzystania w ich własnych publikacjach.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
F.1 Promocja oszczędności zasobów w otoczeniu firm	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- Liczba opracowań identyfikacji wizualnej projektu. 1; zakładano na koniec projektu 1.
- Liczba wytycznych dotyczących stosowania identyfikacji wizualnej projektu. 1; zakładano na koniec projektu 1.
- Liczba ulotek o projekcie. 10 000; zakładano na koniec projektu 10 000.
- Liczba filmów reportażowych. 7; zakładano na koniec projektu 7
- Liczba filmów w TV. 1; zakładano na koniec projektu 1.
- Liczba audycji radiowych. 1; zakładano na koniec projektu 1.
- Liczba banerów internetowych. 5; zakładano na koniec projektu 5.
- Liczba wizyt studyjnych dla dziennikarzy. 5; zakładano na koniec projektu 5
- Liczba seminariów promocyjnych. 5; zakładano na koniec projektu 5.
- Liczba konferencji prasowych. 2; zakładano na koniec projektu 2.
- Liczba newsletterów. 4; zakładano na koniec projektu 4.

Modifications - modyfikacje

Za zgodą Komisji na prośbę wyrażoną w raporcie wstępnym (Inception report) zamiast 10 spotów reklamowych przygotowano 7 filmów reportażowych (pismo z 30.07.2014).

Zezygnowano z przewidzianego we wniosku „umieszczenia reklamy Market Place, wyświetlanej na każdej podstronie serwisu”, na rzecz promowanych wpisów na Facebooku (pismo z 28.04.2015).

Perspectives for continuing after the end of the project – perspektywa kontynuacji po zakończeniu projektu

Fan page „Ekologia w firmie” będzie utrzymywany przez 5 lat po zakończeniu projektu, będą na nim zamieszczane nowe wpisy.

Doświadczenia zdobyte w ramach projektu będą prezentowane przez wykładowców REFA w ramach zajęć organizowanych we współpracy z Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu w celu uczulenia studentów, przyszłych absolwentów Uniwersytetu na kwestie łączenia korzyści ekonomicznych dla przedsiębiorców i ochrony środowiska naturalnego.

Do niniejszego raportu załączono:

Identyfikację wizualną projektu
Ulotkę projektu
Zapis 7 filmów reportażowych
Zapis filmu emitowanego w TV
Zapis audycji radiowej
Posty promowane w projekcie
Wywiady z uczestnikami projektu
Artykuły o projekcie w mediach
Listę publikacji o projekcie
Banery informacyjne użyte w projekcie
Link do Fanpage projektu
I Newsletter polskojęzyczny
II Newsletter polskojęzyczny
III Newsletter polskojęzyczny
IV Newsletter polskojęzyczny

5.2.2.2 Action F2 - Tablice informacyjne LIFE

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Wykonano określoną w projekcie liczbę tablic informacyjnych (100 szt.) i tabliczek przydrzwiowych (1000 szt.). Tablice przekazano partnerom projektu oraz Izbowi Rzemieślniczym i Cechom, w których prowadzili działalność animatorzy edukacji ekologicznej i w których będą kontynuowane działania informacyjne i upowszechniające po zakończeniu projektu. Tabliczki informacyjne zostały wysłane do firm uczestniczących w warsztatach (wraz z zaświadczeniami o uczestnictwie), a także do firm, w których zostały osiągnięte oszczędności w zużyciu zasobów (wraz z certyfikatami „Firma przyjazna środowisku” opracowanymi w projekcie jako dodatkowy instrument motywujący firmy do działań proekologicznych).

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
F.2 informacyjne LIFE	Tablice realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- liczba tablic informacyjnych. Wykonano 100; zakładano na koniec projektu 100.
- liczba tabliczek przydrzwiowych. Wykonano 1000; zakładano na koniec projektu 1000.

Do niniejszego raportu załączono:

Wzór tablicy informacyjnej w projekcie
 Wzór tabliczki przydrzwiowej w projekcie
 Zdjęcie tablicy w REFA
 Zdjęcie tablicy w Transfer
 Zdjęcie tablicy w ZRP

5.2.2.3 Action F3 – Raport dla laika

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Opracowano Raport dla laika w wersji polskiej i angielskiej prezentujący założenia projektu i jego rezultaty w przyjaznej i zrozumiałej dla niespecjalistów formie.

Raport rozesłano do 16 705 odbiorców polskich i 72 zagranicznych.

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
F.3 Raport dla laika	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki:

- Liczba Raportów dla laika. 1; zakładano na koniec projektu 1

Do niniejszego raportu załączono:

Raport dla laika w wersji polskiej

Raport dla laika w wersji angielskiej

5.2.2.4 Action F4 - Portal internetowy projektu

Activities undertaken and outputs achieved – przeprowadzone działania i osiągnięte rezultaty

Uruchomiono portal internetowy projektu w wersji polskiej i w skróconej formie w wersji angielskiej, który odwiedzone wg stanu na koniec projektu 21 249 razy. Portal został przygotowany głównie z myślą o uczestnikach projektu oraz przedsiębiorcach i pracownikach sektora MŚP zainteresowanych wdrażaniem rozwiązań proekologicznych w swoich firmach. Odwiedzający mieli okazję:

- zdobyć podstawowe informacje o projekcie, jego założeniach i celach i aktualnych wydarzeniach,
- zapoznać się z bazą dobrych praktyk w zakresie oszczędzania zasobów,
- użyć kalkulatorów oszczędności zachęcających do prowadzenia inwestycji proekologicznych,
- zapoznać się z polecanymi artykułami i innymi źródłami wiedzy związanymi ze stykiem ekologii i biznesu,
- wziąć udział w debatach z ekspertami na forum projektu lub zapoznać się z zapisami z debat,
- odtworzyć zapisy z przeprowadzonych w ramach projektu webinarów.

Na portalu umieszczono także materiały dla mediów oraz link do FanPage projektu na Facebooku (omówionym w opisie akcji F1).

Planned output and time schedule vs current status – planowane wyniki i harmonogram vs aktualny stan

Działanie		2013	2014				2015				2016	
		4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q	3Q	4Q	1Q	2Q
F.4 Portal internetowy	realizacja											
	plan bazowy											

Zadanie zakończono osiągając przewidziane wyniki, przekraczając założony wskaźnik odwiedzin.

Indicators used to test the performance – wskaźniki użyte do pomiaru postępów w działaniu

Wskaźniki

- liczba odwiedzin portalu. 21 249. Zakładano na koniec projektu 1 550.

Perspectives for continuing after the end of the project – perspektywa kontynuacji po zakończeniu projektu

Zgodnie z wnioskiem projektowym portal będzie utrzymywany przynajmniej 5 lat po zakończeniu projektu.

Do niniejszego raportu załączono:

Link do portalu polskojęzycznego

Link do portalu angielskojęzycznego

5.3 Evaluation of Project Implementation – ewaluacja wdrażania projektu

Głównym zamysłem partnerstwa przy wdrażaniu projektu było powiązanie realizowanych kampanii: edukacyjnej, informacyjnej i upowszechniającej w celu uzyskania spójnego przekazu: jak można w praktyce być firmą/osobą przyjazną dla środowiska i uzyskania efektu synergii. Wypracowane w ramach warsztatów w kampanii edukacyjnej pomysły na oszczędzanie zasobów były prezentowane podczas spotkań informacyjnych z przedsiębiorcami, pokazując, że działania, do których są zachęceni mają walor praktyczny, a nie są czystą teorią. M.in. dzięki temu udało się zgromadzić na spotkaniach informacyjnych prawie dwukrotnie więcej przedsiębiorców niż zakładano. Można to było z kolei wykorzystać w działaniach kształtujących prawo środowiskowe, zbierając dodatkowe sugestie od przedsiębiorców (poza przewidzianymi do tego celu spotkaniami konsultacyjnymi). Upowszechnianie odbywało się na tej samej zasadzie, bazując na konkretnych wdrożeniach, czy to pokazywanych w filmach, czy też prezentowanych w innych mediach. Biorąc pod uwagę zainteresowanie projektem mierzone ilością wizyt na portalu projektu czy też odsłon na forum, przekraczającym zakładane wskaźniki można ocenić, że przyjęta metoda wdrażania sprawdziła się w praktyce.

(Projects submitting final reports after 1 January 2014 must use this format.)

Porównanie założenia – osiągnięte rezultaty:

Zadanie	Założono we wniosku	Osiągnięto	Ewaluacja
A1 – zarządzanie projektem	-	-	Przyjęte w projekcie zasady partnerskie, polegające w szczególności na tym, że istotne decyzje stara się podejmować w drodze konsensusu partnerów sprawdziły się w praktyce. Dzięki nim uniknięto powstawania/nabrzmiwania konfliktów pomiędzy partnerami co bywa przyczyną poważnych problemów w projektach.
A2 – monitorowanie postępów w projekcie	Liczba raportów dla kierownictwa projektu. 30	30	Możliwość bieżącego zgłaszania problemów w ramach miesięcznych raportów dla kierownika projektu sprawdziła się jako narzędzie „wczesnego ostrzegania” umożliwiając szybkie reagowanie na pojawiające się problemy.
	Liczba raportów dla KE. 4	3	Raporty stanowiły narzędzie „wymuszające” rewizję stanu projektu poprzez pryzmat spojrzenia z zewnątrz, co sprzyjało nadzorowi. Liczba raportów została zredukowana dzięki połączeniu jednego z raportów z postępów ze sprawozdaniem śródkresowym.
	Liczba raportów dla KS i KM. 5	5	Dzięki przekazywanym raportom oba gremia projektowe dysponowały informacją na temat podejmowanych w nim działań. Nie zaszła konieczność zwoływania nadzwyczajnych posiedzeń Komitetów (przewidzianych na wypadek istotnych zagrożeń dla osiągnięcia celów projektu)
A.3 Audyt zewnętrzny	Audyt. 1.	1.	Audyt został wyłoniony w postępowaniu ofertowym i zrealizował przewidziane dla niego zadanie.
A.4 Opracowanie planu komunikacji po projekcie.	Plan komunikacji po projekcie. 1	1	Plan został opracowany w wyniku ustaleń pomiędzy partnerami (z których każdy w miarę potrzeby konsultował się z ekspertami). Każdy z partnerów podjął się działań zgodnych z jego profilem, co pomyślnie rokuje w kwestii realizacji przyjętych zadań.
A.5 Networking activities	Liczba odsłon na forum internetowym max 1000 min 800	18 580	Forum internetowe zdecydowanie sprawdziło się jako interaktywny środek komunikacji, umożliwiający nie tylko odczytywanie informacji z portalu ale także aktywny udział w debatach. Z kolei możliwość oglądania zarchiwizowanych debat znacznie zwiększyła grono osób mogących zapoznać się z ich przebiegiem.
	Liczba spotkań Peer Review 10	10	Spotkania PeerReview miały dwojaką zaletę: dzięki informacjom uzyskanym na spotkaniach o przebiegu podobnych projektów można było podejmować decyzje jak

Zadanie	Założono we wniosku	Osiągnięto	Ewaluacja
			efektywniej kształtować przebieg projektu 3xŚrodowisko po drugie zaś można było nawiązać współpracę owocującą w czasie trwania projektu (wzajemna promocja projektów, udział w webinarach) jak też rojącą na przyszłość – potencjalne wspólne przedsięwzięcia.
B.1 Przygotowanie animatorów edukacji ekologicznej	Liczba spotkań grup eksperckich 18	18	Tak, jak oczekiwano spotkania eksperckie dały wartość dodaną do pracy ekspertów, dając możliwość wymiany poglądów na bieżąco, dyskusji i burzy mózgów, co nie występowałoby przy pracy indywidualnej.
	Liczba wyjazdów benchmarkingowych 6	6	Wyjazdy benchmarkingowe stanowiły cenne uzupełnienie prac eksperckich, dając ekspertom możliwość zapoznania się z dobrymi praktykami w instytucjach zagranicznych i porównania ich ze stanem w Polsce. Doświadczenia zdobyte zostały wykorzystane przy opracowywaniu dobrych praktyk
	Liczba opracowanych dobrych praktyk w pierwszym zestawie 18	22 (18+cztery dodatkowe)	Dobre praktyki przygotowane przez ekspertów w ramach projektu znalazły uznanie w oczach odbiorców. Podkreślano, że są właśnie „praktyczne”, tzn. nie wymyślone przez teoretyków, tylko przez ekspertów prowadzących działalność gospodarczą, co nadaje im walor stosowalności w realnym świecie. Te praktyki stanowiły następnie wzorzec, według którego opracowywano kolejne w trakcie warsztatów w ramach D1.
	Liczba przygotowanych animatorów edukacji ekologicznej. 27.	27	Animatorzy edukacji ekologicznej okazali się jednym z kluczowych elementów decydujących o powodzeniu projektu. Praktyka wykazała, że w docieraniu do lokalnych społeczności (w tym przedsiębiorców) należy korzystać z ludzi działających lokalnie, jako znanych w lokalnych środowiskach i cieszących się w nich zaufaniem. Należy założyć, że koncepcja lokalnie działających animatorów, która sprawdziła się w czasie projektu sprawdzi się także po jego zakończeniu, przy kontynuacji działań upowszechniających i informacyjnych.
B.2 Przygotowanie pakietu edukacji ekologicznej	Liczba modułów szkoleniowych 6	7 (6 branżowych + jeden dodatkowy w zakresie energii elektrycznej)	Opracowane moduły szkoleniowe uzyskały bardzo dobre oceny uczestników warsztatów (na poziomie 90% ocen jako „przydatne” – jak wynika z raportu z ewaluacji warsztatów).
	Liczba podręczników	1	Zarówno podręcznik, jak i informatory branżowe spotkały się z dobrym przyjęciem

Zadanie	Założono we wniosku	Osiągnięto	Ewaluacja
	ekologicznych 1		przez przedsiębiorców, jako źródło informacji „w pigułce”, bez konieczności sięgania w różne miejsca i tracenia czasu na poszukiwania. Dowodem zainteresowania jest rozprowadzenie 2990 egzemplarzy podręcznika i 17.800 informatorów.
	Liczba informatorów branżowych 6	6	
	Liczba baz danych z dobrymi praktykami na portalu projektu. 1	1	
	Liczba kalkulatorów oszczędności na portalu projektu. 6	6	
C.1 Akcja promująca oszczędzanie zasobów w MSP	liczba artykułów w prasie branżowej 12	13	Umieszczanie artykułów w prasie branżowej nie nastęczało trudności (wydawcy uważali że będą cieszyć się zainteresowaniem czytelników). W związku jednak z tendencją do ograniczania roli papierowych mediów w przypadku kontynuacji projektu lub jego replikacji należałoby rozważyć rezygnację z formy artykułów drukowanych na rzecz publikacji elektronicznych.
	Liczba spotkań informacyjnych 27	31	Spotkania okazały się niezwykle pożyteczne i wykorzystywane przez uczestników do spraw wykraczających poza ramy projektu, ale związanych z jego tematyką. Np. przedsiębiorcy szukali pomocy przy rozwiązaniu problemów w bieżącej działalności w sprawach związanych z ekologią. W związku z tym, że otrzymywali konkretne porady i prezentowano im przykłady praktycznych rozwiązań oszczędnościowych liczba uczestników spotkań znacznie przekroczyła założenia.
	Konkurs plakatu dla uczniów rzemiosła. 1	1	Konkurs był ważnym elementem w budowaniu świadomości ekologicznej młodego pokolenia, a także możliwością wykazania się oraz docenieniem uczniów zawodu często niesłusznie postrzeganych jako uczniowie gorszej kategorii w porównaniu np. z uczniami liceów ogólnokształcących.
C.2 akcja promująca współpracę biznesu z nauką	Liczba webinarów 30	30	Pomyślane jako środek dostępu do informacji dla osób zbyt zajętych aby uczestniczyć w stacjonarnych formach. Zaletą była możliwość interakcji z prelegentami. Dostępność odbytych webinarów na portalu projektu daje możliwość zapoznawania się z ich treścią kolejnym zainteresowanym.
C.3 Akcja promująca	Liczba spotkań konsultacyjnych 2	3	Przedsięwzięcie, cieszące się dużym zainteresowaniem – większym niż przewidywano. W rezultacie można było opracować rekomendacje dla większej ilości

Zadanie	Założono we wniosku	Osiągnięto	Ewaluacja
przestrzeganie prawa przez MSP	Liczba instytucji, dla których przygotowano rekomendacje 3	4	instytucji państwowych niż pierwotnie przewidywano.
D.1 Warsztaty szkoleniowe	liczba przeprowadzonych warsztatów wstępnie przewidziana we wniosku projektowym 125	41	<p>Chociaż tematyka warsztatów była oceniana jako bardzo interesująca to podstawowym problemem podkreślanym przez potencjalnych uczestników był czas ich trwania. Nawet skrócony w porównaniu z pierwotną wersją z trzech do dwóch dni nadal stanowił problemem, zwłaszcza dla mikroprzedsiębiorców, którzy stali przed wyborem, wziąć udział w warsztatach czy pracować. Kolejną kwestią było wdrażanie wypracowywanych rozwiązań oszczędnościowych. Podkreślaną barierą była bariera finansowa. Przedsiębiorcy są świadomi, że proponowane rozwiązania mogą dać im długofalowe oszczędności, jednakże brak jest środków na bieżące inwestycje z tym związane.</p> <p>Ponieważ wypracowywanie rozwiązań oszczędnościowych nie przekładało się na požądane w projekcie szybkie ich wdrażanie wprowadzono zmianę (za zgodą KE), polegającą na redukcji liczby warsztatów, przy zachowaniu wskaźnika 500 firm, dopuszczając zmniejszenie ilości uczestników i wypracowywanych pomysłów. Animatorzy edukacji ekologicznej zamiast rekrutowania uczestników na kolejne warsztaty, mogli zająć się promowaniem wprowadzonego do projektu konkursu „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”, w założeniach którego było nagradzanie firm za dokonane w praktyce wdrożenia oszczędzające zasoby.</p>
E.1 Monitoring osiągnięcia rezultatów projektu	liczba raportów o zużyciu zasobów 3	3	<p>Uzyskiwanie informacji w ankietach związanych ze świadomością na temat środowiska, jak też regulacji wewnętrznych nie nastęrczało problemów. Inaczej było w przypadku danych o zużyciu zasobów, które firmy traktowały jako dane wrażliwe, którymi nie chciały się dzielić. Wprowadzona w systemie wyliczania wskaźników oszczędności anonimizacja (kodowanie nazw firm), rozwiązało problem.</p>
	Liczba raportów o stanie świadomości ekologicznej 2	2	
	Liczba raportów o regulacjach wewnętrznych 2	2	

(Projects submitting final reports after 1 January 2014 must use this format.)

Widocznymi w tym momencie rezultatami projektu są:

- pozytywna zmiana świadomości ekologicznej wśród przedsiębiorców w trakcie projektu w co najmniej 33% u 57,4% badanych z 307 przedsiębiorstw,
- oszczędności w zużyciu zasobów o ponad 10% w 94 spośród 128 analizowanych w toku projektu przedsiębiorstw,
- wzrost o 54% firm posiadających regulacje wewnętrzne w obszarze oszczędnego obchodzenia się z zasobami w toku realizacji projektu (z 13% do 67%) badanych 90 firm,
- 97,3% respondentów spośród przeszkolonych w ramach warsztatów osób z 500 MŚP pozytywnie oceniających możliwość wdrożenia wypracowanych rozwiązań w praktyce zawodowej,
- rozpoczęte prace nad przekazanymi rekomendacjami na temat zmian przepisów środowiskowych (Główny Inspektor Pracy, Ministerstwo Środowiska),
- opracowane i udostępnione zainteresowanym 49 rozwiązań oszczędnościowych w zużyciu zasobów (dobre praktyki),
- 112 prac uczniów rzemiosła nadesłane na konkurs „Uczniowie rzemiosła dla środowiska”, pokazujące zaangażowanie młodzieży w zagadnienia związane ze stykiem ochrony środowiska i działalności przedsiębiorstw.

W dłuższej perspektywie czasu należy oczekiwać rosnącej ilości wdrożeń wypracowanych ramach projektu rozwiązań oszczędnościowych, a także wprowadzania zmian w przepisach środowiskowych w kierunku czynienia prawa bardziej przyjaznym dla przedsiębiorców.

Wnioski na temat działań promocyjnych.

Zdecydowanie pozytywną rolę odegrały w promocji projektu media elektroniczne. Portal projektu został odwiedzony ponad 21 000 razy, co przy zakładanej minimalnej liczbie odwiedzin na poziomie 1 500 w toku całego projektu jest bardzo dobrym wynikiem. Podobnie forum projektu z ponad 18 000 odwiedzin przy zakładanej minimalnej liczbie wizyt na poziomie 800. Uznanie cieszył się FanPage projektu na Facebooku „Ekologia w firmie”. Na dzień 04.07.2016 strona miała 506 fanów. Była przeznaczona dla osób aktywnych w mediach społecznościowych i otwartych na tematy ekologiczne. Potwierdziło się założenie, że obecnie dużym zainteresowaniem odbiorców cieszą się interaktywne formy kontaktu z nimi. W praktyce sprawdził się także pomysł zastąpienia (za zgodą KE) reklam typu Market Place wpisami promowanymi, docierającymi do adresatów zgodnie z opisem grupy docelowej, w tym przypadku do osób zainteresowanych ekologią. Wpisy takie w okresie od lipca 2014 do końca kwietnia 2016 dotarły do ponad 100 000 osób. Z kolei filmy reportażowe (zamiast spotów reklamowych – za zgodą KE) do końca kwietnia 2016 dotarły do 75 578 odbiorców na Facebooku, a oglądalność materiału filmowego w Telewizji Polskiej, potwierdzona badaniami, wyniosła 108.922 widzów. Wszystko to razem pokazuje wagę mediów elektronicznych, które, należycie wykorzystywane, zapewniają dostęp do szerokiego grona odbiorców, co jest szczególnie ważne w przypadku projektów informacyjnych.

Z imprez „na żywo” pozytywnie odbierane były (przyciągały odbiorców) wydarzenia z udziałem EkoAmbasadora projektu (seminaria promocyjne, konferencje prasowe) – red. Radosława Brzózki – co potwierdziło słuszność wyboru znanej i pozytywnie kojarzonej postaci medialnej do pełnienia tej roli.

Z kolei wizyty studyjne dla dziennikarzy, wymagające wyjazdów „w teren” do przedsiębiorstw wdrażających proekologiczne rozwiązania nie cieszyły się dużym zainteresowaniem, co potwierdza opinię, że dziennikarzy w Polsce trudno skłonić do osobistego udziału w wydarzeniach, zwłaszcza wymagających dłuższego wyjazdu. Preferują oni formy w których pracują na dostarczonych im materiałach.

5.4 Analysis of long-term benefits – analiza długofalowych korzyści z projektu

Do długofalowych korzyści z projektu należy zaliczyć:

- wzrost efektywności produkcji w MŚP (utrzymanie tej samej jakości i ilości produktów) przy jednoczesnym zmniejszeniu ilości materiałów i energii koniecznych do ich wytworzenia, poprzez racjonalizację ich zużycia, dzięki skorzystaniu z dobrych praktyk wypracowanych w ramach projektu,
- eliminację uciekania przez przedsiębiorców w „szarą strefę” – spowodowaną nadmiernie restrykcyjnymi i niedostosowanymi do realiów przepisami w zakresie ochrony środowiska, dzięki wprowadzaniu w życie rekomendowanych w ramach projektu zmian w legislacji poprzez odpowiedzialne instytucje państwowe,
- zmniejszenie obciążenia środowiska naturalnego poprzez zmniejszenie zapotrzebowania na (efektywniej wykorzystywane) surowce i idące za tym zmniejszenie odpadów.

Zakładamy, że w wyniku działań skierowanych na młodych odbiorców (konkurs plakatowy dla młodocianych pracowników) i korzystanie z kanałów informacyjnych typu Facebook dla popularyzacji rozwiązań proekologicznych (także po zakończeniu projektu) nastąpią stopniowe, korzystne zmiany w świadomości młodzieży, która dorastając zacznie obejmować stanowiska kierownicze i decyzyjne pozytywnie wpływając na działalność proekologiczną firm i instytucji.

Działania popularyzacyjne nakierowane na zmianę nawyków w życiu codziennym (prysznic zamiast kąpieli, gaszenie zbędnego światła itp.) poprzez podawanie przykładów w atrakcyjnej formie, powinny zaowocować zmianą nawyków społeczeństwa, a nawet wytworzenie mody na bycie „EKO” (jako powodu do dumy).

Zrealizowane cele projektu są zbieżne z **ramową dyrektywą (2008/98/WE) w sprawie odpadów** w zakresie zapobiegania i zmniejszania negatywnego wpływu odpadów, gospodarowania nimi oraz zmniejszania skutków użytkowania zasobów i poprawy efektywności użytkowania zasobów, **programem pn. Ku gospodarce o obiegu zamkniętym: program "zero odpadów" dla Europy** w zakresie bardziej efektywnego gospodarowania zasobami, ograniczenia zużycia energii i materiałów na etapach produkcji i użytkowania oraz **Planem działania na rzecz zasobooszczędnej Europy** w zakresie poprawy efektywności produkcji i przekształcania odpadów w zasoby.

Działania podjęte w ramach projektu będą kontynuowane przez partnerów realizujących projekt.

- W organizacjach rzemiosła zostaną powołane punkty doradztwa dla MŚP, w których będą kontynuować swoją działalność animatorzy edukacji ekologicznej, przygotowani do pracy w ramach projektu „3xŚrodowisko”.
- Opracowane zostaną zadania egzaminacyjne z zakresu ochrony środowiska na poziom czeladnika i mistrza dla wszystkich zawodów rzemieślniczych – z wykorzystaniem wiedzy ekspertów i doświadczeń zdobytych przy realizacji projektu „3xŚrodowisko”.
- ZRP zaleci zrzeszonym organizacjom rzemieślniczym wprowadzanie do kursów kształcących i BHP dla uczniów rzemiosła dodatkowej godziny lekcyjnej poświęconej ochronie środowiska i zmniejszaniu zużycia zasobów w firmach

rzemieślniczych z wykorzystaniem dobrych praktyk wypracowanych w ramach projektu.

- Program warsztatów realizowanych w ramach projektu „3xŚrodowisko” pokazujący, jak rozpoznawać marnotrawstwo w użyciu zasobów i jak je eliminować, zostanie włączony do standardowej oferty szkoleń i doradztwa REFA, jako dodatkowy moduł szkoleniowy, dostępny zainteresowanym bezpłatnie, jako część programu szkoleniowo-doradczego.
- Do przedsiębiorstw biorących udział w projekcie raz w roku będzie wysyłana krótka ankieta, w której będą one mogły zaprezentować ewentualne działania podjęte w kierunku racjonalizacji zużycia zasobów po zakończeniu projektu. Najciekawsze działania będą upowszechniane za pośrednictwem strony internetowej projektu i/lub fan page’a projektu.
- Kontynuowane będzie zbieranie uwag przedsiębiorców w zakresie przepisów dotyczących ochrony środowiska. Będą one cyklicznie przekazywane wojewódzkim inspektoratom ochrony środowiska, w ramach organizowanych spotkań rzemieślników i ich pracowników z przedstawicielami inspektoratów.
- Doświadczenia zdobyte w ramach projektu będą prezentowane przez wykładowców REFA w ramach zajęć organizowanych we współpracy z Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu, w celu uczulenia studentów, przyszłych absolwentów Uniwersytetu, na kwestie łączenia korzyści ekonomicznych dla przedsiębiorców i ochrony środowiska naturalnego.
- Nadal prowadzona będzie strona internetowa projektu pod adresem www.3xsrodowisko.pl, uaktualniane będą informacje w niej zawarte, w tym publikowane będą kolejne przykłady ciekawych inicjatyw, krajowych i zagranicznych, związanych z oszczędzaniem zasobów. Utrzymywany będzie także fan page na Facebooku – „Ekologia w firmie”.

Działania zrealizowane w projekcie nadają się do powtórzenia w innych krajach i w partnerstwach międzynarodowych. Możliwe jest:

- tworzenie krajowych baz „dobrych praktyk” w obszarze oszczędzania zasobów lub podobnych baz obejmujących rozwiązania z kilku krajów;
- realizowanie przedsięwzięć skłaniających przedsiębiorstwa do stawania się przedsiębiorstwami przyjaznymi środowisku, poprzez wdrażanie rozwiązań technologicznych i organizacyjnych (np. w formie konkursów czy też programów certyfikacji przedsiębiorstw przyjaznych środowisku).

Wszystkim zainteresowanym takimi inicjatywami partnerstwo realizujące projekt „3xŚrodowisko” będzie służyć zgromadzonymi doświadczeniami.

Do lekcji wyciągniętych z realizacji projektu należą:

- angażowanie do kontaktów z lokalnymi przedsiębiorcami osób działających w lokalnych strukturach, jako znanych i cieszących się zaufaniem przedsiębiorców, w odróżnieniu od „osób z Centrali” czy „obcych” (przedstawiciele partnerów), traktowanych z rezerwą,
- organizowanie szkoleń dla przedsiębiorców w możliwie jak najkrótszym wymiarze czasowym koniecznym dla osiągnięcia efektów, możliwie jak najbliżej miejsca ich zamieszkania,

- prezentowanie przedsiębiorcom rozwiązań oszczędnościowych przez trenerów – praktyków, będących także przedsiębiorcami, którzy wdrożyli takie rozwiązania w swojej działalności (co znakomicie podnosi wiarygodność przekazu),
- wytworzenie przekonania, że bycie „EKO” może stanowić czynnik przewagi konkurencyjnej dla przedsiębiorcy – wydawanie certyfikatów „Firma przyjazna środowisku” do wykorzystania w ramach działalności PRowej przedsiębiorstw – okazało się pożądane.

Długofalowym wskaźnikiem powodzenia projektu będzie rosnąca liczba przedsiębiorstw wdrażających rozwiązania oszczędnościowe wypracowane w ramach projektu.

6 Comments on the financial report – komentarz do części finansowej

Poniżej zamieszczono wyjaśnienia do pozycji finansowych nieprzewidzianych w pierwotnym budżecie projektu.

Wynagrodzenia ekspertów. Za zgodą KE wyrażoną w piśmie z dnia 20.05.2014 z czterema ekspertami (XXXXXXXXXX, XXXXXXXXXXXX, XXXXXXXXXXXX, XXXXXXXXXXXX) zostały podpisane umowy (i były im wypłacane wynagrodzenia) na czas do końca projektu ponieważ ich specjalistyczna wiedza stanowiła wsparcie kierownictwa projektu i była przydatna w kontaktach z beneficjentami projektu także po zakończeniu fazy przygotowawczej.

Animatorzy edukacji ekologicznej. Jak się okazało w trakcie realizacji projektu animatorzy edukacji ekologicznej, jako osoby działające lokalnie, znane i zaufane w lokalnych środowiskach przedsiębiorców mieli do nich łatwiejszy dostęp niż przedstawiciele Centrali ZRP i pozostałych partnerów realizujących projekt. Z tego też powodu, za zgodą KE, wyrażoną w piśmie z dnia 28.04.2015 przedłużono ich zatrudnienie (wypłacanie wynagrodzenia) do końca projektu.

Spotkania z animatorami. Z uwagi na pojawiający się problem spadku motywacji niektórych firm referencyjnych do dostarczania danych sprawozdawczych i współpracy w projekcie 19.09.2014 i 18.11.2015 zorganizowano nieprzewidziane we wniosku projektowym dwa spotkania Animatorów edukacji ekologicznej z przedstawicielami partnera odpowiedzialnego za monitoring zasobów (Transfer) i kierownictwa projektu, w trakcie których wypracowywano sposoby przeciwdziałania temu spadkowi motywacji (zachęcania firm do utrzymania współpracy). Spotkanie 19.09.2014 służyło także wyjaśnieniu zgłaszanych przez animatorów pojawiających się wątpliwości co do interpretacji przyjętych w projekcie wskaźników sprawozdawczych.

Nagrody w konkursie „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”. Za zgodą Komisji Europejskiej, jako dodatkowe działanie motywujące MŚP do wdrażania rozwiązań oszczędnościowych przeprowadzono konkurs dla firm pod hasłem „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”, w którym nagrody pomyślane były jako zwrot wydatków poniesionych przez MŚP na wdrażane rozwiązania (do równowartości 1000 EUR za pierwsze miejsce, 750 EUR za drugie, 500 EUR za trzecie i do 800 EUR za wyróżnienie). Było to odpowiedzią na stwierdzenie w toku projektu fakt, że firmy co prawda w trakcie prowadzonych warsztatów generują propozycje rozwiązań oszczędnościowych jednakże nie są skore do ich wdrażania.

Promowane posty Facebook. Za zgodą Komisji Europejskiej (pismo z 28.04.2015) zamiast reklam typu Market Place, wyświetlanych na każdej podstronie serwisu zamieszczano promowane wpisy, docierające do adresatów zgodnie z opisem grupy docelowej, w tym przypadku osób zainteresowanych ekologią. Wpisy takie w okresie od lipca 2014 do końca kwietnia 2016 dotarły do ponad 100 000 osób otwartych na tematy ekologiczne osób.

Filmy reportażowe. Za zgodą Komisji zamiast 10 telewizyjnych spotów reklamowych przygotowano 7 filmów reportażowych (pismo z 30.07.2014), jako lepiej pokazujących możliwe do podejmowania działania w zakresie oszczędności zasobów.

6.1. Summary of Costs Incurred – podsumowanie dot. kosztów

Wyjaśnienia do tabel “Financial Reporting”

VAT w projekcie

Zgodnie z przedłożonymi oświadczeniami VAT odzyskuje jedynie Związek Rzemiosła Polskiego. Indywidualne interpretacje w sprawie VAT dla REFA Wielkopolska i TRANSFER załączono do raportu.

REFA/Personel

[fragment usunięty z wersji przewidzianej do publikacji z uwagi na dane wrażliwe]

REFA/Travel

[Koszty podróży] Koszty podróży dotyczą podróży osób, których działania są finansowane z budżetu REFA lub w budżecie projektu wskazano, który z partnerów będzie pokrywał dane koszty. Podróżującymi osobami są personel projektu, eksperci i animatorzy, o ile podróżują w związku z zdaniami realizowanymi przez REFA np. prezentacja pakietu.

REFA / External Assistance

[fragment usunięty z wersji przewidzianej do publikacji z uwagi na dane wrażliwe]

REFA / Other direct costs

Kwota 738 zł tytułem opłaty notarialnej - refakturowanie kosztów przez ZRP.

[fragment usunięty z wersji przewidzianej do publikacji z uwagi na dane wrażliwe]

ZRP / Consumables / VAT

Zgodnie z ustawą o podatku VAT nie można odliczyć podatku VAT m.in. od hoteli, usług gastronomicznych, usług cateringowych (jeśli nie ma listy osób) a także artykułów spożywczych zakupionych w handlu. Zasada ta obowiązuje wszystkie podmioty niezależnie od faktu, czy mają prawo do odliczenia VAT czy nie.

Oświadczenie ZRP [mail 2015-01-22]: „Koszty do rozliczenia w projekcie są wpisywane:

WYŻYWIENIE w wysokości BRUTTO - ponieważ VAT nie jest odliczany w US,

CATERING w wysokości NETTO - ponieważ VAT jest odliczany w US.

Na fakturach jest odpowiedni zapis księgowy (dekretacja) informujący o VAT odliczanym i nie odliczanym w US.”

Możliwość odliczenia VAT’u została skontrolowana przez audytora.

ZRP/Travel

Podróże rozliczane w projekcie przez ZRP dotyczą animatorów pracujących na rzecz projektu i rozliczanych w ramach działań realizowanych przez ZRP.

ZRP/Durable goods

Planowany w projekcie zakup kamery do strumieniowego przesyłu danych nie został zrealizowany ponieważ w trakcie przeprowadzanych w projekcie webinarów nie wystąpiła konieczność przesyłu materiału video o takich parametrach, które oferowałaby kamera.

TRANSFER / Personel

[Asystent współpracujący ze spec.ds. monitoringu] Zgodnie z projektem za zebranie danych i monitorowanie stanu zużycia zasobów, przeprowadzenie analizy porównawczej oraz przygotowanie na tej podstawie raportów odpowiada specjalista ds. monitoringu. W wykonaniu tego zadania specjalista ds. monitoringu współpracuje z asystentem. Asystentem jest p. XXXXXXXXXXXX.

[fragment usunięty z wersji przewidzianej do publikacji z uwagi na dane wrażliwe]

TRANSFER / External Assistance

[poz.3 / Restauracja Honaratka] W związku ze zgłaszanymi przez firmy referencyjne wieloma pytaniami dotyczącymi zakresu danych które należało podać w ankietach dotyczących zużycia zasobów podjęto decyzję o przeszkoleniu animatorów, którzy mają bezpośredni kontakt z firmami referencyjnymi. Szkolenie odbyło się w Warszawie. Celem było to, by animatorzy potrafili wyjaśniać wątpliwości firm referencyjnych.

[poz.5 / Instytut Innowacje w biznesie] Nie nastąpiła zmiana wykonawcy. IMPACT i Instytut Innowacje w biznesie to ta sama osoba prawna po zmianie nazwy

PROJECT COSTS INCURRED			
Cost category	Budget according to the grant agreement	Costs incurred within the project duration	%
1. Personnel	296 085,00 €	267 099	90,2%
2. Travel	80 878,00 €	33 947	42,0%
3. External assistance	507 800,00 €	361 837	71,3%
4. Durables: total <u>non-depreciated</u> cost		0	0,0%
- Infrastructure sub-tot.	858,00 €	0	0,0%
- Equipment sub-tot.	0,00 €	0	0,0%
- Prototypes sub-tot.	0,00 €	0	0,0%
5. Consumables	57 743,00 €	20 071	34,8%
6. Other costs	31 562,00 €	10 424	33,0%
7. Overheads	68 214,00 €	48 536	71,2%
TOTAL	1 043 140,00 €	741 915	71,1%

6.2. Accounting system – system księgowy

- 1. Brief presentation of the accounting system(s) employed and the code(s) identifying the project costs in the analytical accounting system**

[fragment usunięty z wersji przewidzianej do publikacji z uwagi na dane wrażliwe]

2. Brief presentation of the procedure of approving costs

Opracowano wytyczne dotyczące wewnętrznej sprawozdawczości finansowej dla współbeneficjentów.

Istotnymi elementami procedury akceptowania kosztów są:

- Dokumenty są weryfikowane i opisywane przez osoby zajmujące się rozliczaniem projektu u współbeneficjentami, podpisywane przez odpowiedzialne osoby w danej instytucji pod względem merytorycznym i formalno-rachunkowym a następnie zatwierdzane przez Głównego Księgowego (ew. Dyrektora Generalnego jak w ZRP) i akceptowane przez kierownika projektu (dokumenty REFA) lub koordynatora (dokumenty ZRP i TRANSFER).
- Do opisu dokumentów dla celów projektu służy „pieczętka”, która oddaje opisaną powyżej procedurę. Poniżej przykład.
- Każdy ze współbeneficjentów prowadzi na bieżąco aktualizowaną ewidencję kosztów w projekcie w oparciu o arkusze KE
- Prowadzone są dwa arkusze z ewidencją kosztów, jeden dla kosztów pokrywanych z funduszy KE i drugi dla kosztów pokrywanych z NFOSiGW
- Współbeneficjent przesyła wypełnione arkusze ewidencji drogą elektroniczną na adres mailowy kierownika projektu XXXXXXXXX i adres biuro@refa.pl w ósmym dniu roboczym miesiąca następującego po zakończeniu ostatniego miesiąca, za który składane jest sprawozdanie, wypełniane narastająco
- W tym samym terminie przesyłane są pocztą opisane zgodnie z wytycznymi kopie dokumentów źródłowych.
- Do dokumentów należy załączyć procedurę wyboru wykonawców (jeśli dotyczy).
- Dokumenty przesłane przez partnerów są weryfikowane przez specjalistę do spraw rozliczeń [REFA]. Wątpliwości uzgadniane są Kierownikiem Projektu i/lub z partnerami.

[fragment usunięty z wersji przewidzianej do publikacji z uwagi na dane wrażliwe]

Przykład opisu dokumentu księgowego

3. The type of time recording system used, i.e. electronic or manually completed timesheets,

Czas pracy rejestrowany jest manualnie poprzez wypełnianie kart czasu pracy.

4. Brief presentation of the registration, submission and approval procedure/routines of the time registration system

Czas pracy rejestrowany jest ręcznie przez personel projektu na kartach czasu pracy polecanych przez Komisję. Karty są akceptowane przez kierownika projektu (dokumenty REFA) lub koordynatora (dokumenty partnera). W załączeniu przykładowa karta czasu pracy.

[fragment usunięty z wersji przewidzianej do publikacji z uwagi na dane wrażliwe]

5. Brief explanation how it is ensured that invoices contain a clear reference to the LIFE+ project showing how invoices are marked in order to show the link to the LIFE+ project

- Na pierwszej stronie każdego dokumentu nanoszona jest pieczęć informująca o projekcie (zaznaczono czerwono).

[fragment usunięty z wersji przewidzianej do publikacji z uwagi na dane wrażliwe]

- Na drugą stronę wszystkich dokumentów nanoszona jest pieczęć pokazana w pkt.2, która zawiera informację o finansowaniu z projektu LIFE z dodatkową informacją, czy chodzi o środki z KE czy NFOŚ i GW.

6.3. Partnership arrangements – uzgodnienia z partnerami

- Kwestie te są regulowane następującymi dokumentami:
  1. umowami partnerskimi
  2. wytycznymi dotyczącymi wewnętrznej sprawozdawczości finansowej dla współbeneficjentów
- Lider projektu po otrzymaniu transzy z KE lub NFOŚiGW przelewa na wskazane w umowach konta partnerów kwoty wyznaczone planowanymi wydatkami [dla wydatków finansowanych przez KE] lub rzeczywistymi kosztami [dla wydatków finansowanych przez NFOŚiGW].
- Każdy ze współbeneficjentów prowadzi na bieżąco aktualizowaną ewidencję kosztów w projekcie w oparciu o arkusze KE
- Prowadzone są dwa arkusze z ewidencją kosztów, jeden dla kosztów pokrywanych z funduszy KE i drugi dla kosztów pokrywanych z NFOŚiGW
- Współbeneficjent przesyła wypełnione arkusze ewidencji drogą elektroniczną na adres mailowy kierownika projektu XXXXXXXXXXXX i adres biuro@refa.pl w ósmym dniu roboczym miesiąca następującego po zakończeniu ostatniego miesiąca, za który składane jest sprawozdanie, wypełniane narastająco
- W tym samym terminie przesyłane są pocztą opisane zgodnie z wytycznymi kopie dokumentów źródłowych.

6.4. Auditor's report/declaration – raport/deklaracja audytora

Audyt projektu został przeprowadzony przez AuditLab Sp. z o.o., ul. Armii Krajowej 15/7, 45-071 Opole, podmiot wpisany na listę podmiotów uprawnionych do badania sprawozdań finansowych Krajowej Izby Biegłych Rewidentów pod numerem 3584. Wyznaczonym przez AuditLab Sp. z o.o. biegłym rewidentem była Janina Piątkowska, numer w rejestrze biegłych rewidentów 3166.

(Projects submitting final reports after 1 January 2014 must use this format.)

6.5 Summary of costs per action – podsumowanie kosztów na działania

Action no.	Short name of action	Personnel	Travel	External assistance	Durable goods - Infrastructure	Durable goods - Equipment	Durables goods - Prototypes	Land/rightspurchase/lease	Consumable material	Other direct costs	Total
A1	Zarządzanie projektem	167 637	3 998	15 830	0	0	0	0	0	181	187 646
A2	Monitorowanie postępów w projekcie	22 161	0	11 063	0	0	0	0	0	0	33 224
A3	Audyt zewnętrzny	0	0	2 475	0	0	0	0	0	0	2 475
A4	Opracowanie planu komunikacji - After-LIFE Communication Plan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
A5	Networking activities	5 424	231	1 044	0	0	0	0	0	0	6 698
B1	Przygotowanie animatorów edukacji ekologicznej	4 980	18 241	60 254	0	0	0	0	1 841	0	85 316
B2	Przygotowanie pakietu edukacji ekologicznej	579	1 081	41 563	0	0	0	0	457	0	43 679
C1	Akcja promująca oszczędzanie zasobów w MSP	0	3 040	104 125	0	0	0	0	4 525	8 607	120 298
C2	Akcja promująca współpracę biznesu z nauką	0	0	1 306	0	0	0	0	0	969	2 276
C3	Akcja promująca kształtowanie prawa przez MSP	0	170	4 253	0	0	0	0	885	667	5 976
D1	Warsztaty szkoleniowe dla 500 firm	5 879	5 101	31 355	0	0	0	0	4 999	0	47 334
E1	Monitoring osiągnięcia rezultatów projektu	0	1 263	30 214	0	0	0	0	7 343	0	38 819
F1	Promocja oszczędności zasobów w otoczeniu firm	38 271	822	50 807	0	0	0	0	0	0	89 900
F2	Tablice informacyjne LIFE	0	0	2 564	0	0	0	0	0	0	2 564
F3	Raport dla laika	0	0	1 431	0	0	0	0	0	0	1 431
F4	Portal internetowy projektu	22 167	0	3 554	0	0	0	0	0	0	25 721
Overhaed											48 536
Suma		267 099	33 947	361 837	0	0	0	0	20 071	10 424	741 915

(Projects submitting final reports after 1 January 2014 must use this format.)

7. Annexes – załączniki

7.1 Administrative annexes – załączniki administracyjne

Przesłane z raportem wstępnym (submitted with the inception report)

- Partnership agreement ZRP - Umowa partnerska ZRP
- Partnership agreement - Umowa partnerska Stowarzyszenie Transfer

7.2 Technical annexes – załączniki techniczne

Minutes from the Steering Committee and the Monitoring Committee Meetings

- AT01 - I protokół z posiedzenia KS i KM (Minutes from the meeting I)
- AT02 - II protokół z posiedzenia KS i KM (Minutes from the meeting II)
- AT03 - III protokół z posiedzenia KS i KM (Minutes from the meeting III)
- AT04 - IV protokół z posiedzenia KS i KM (Minutes from the meeting IV)
- AT05 - V protokół z posiedzenia KS i KM (Minutes from the meeting V)

Reports for the the Steering Committee and the Monitoring Committee

- AT06 - I raport dla KS i KM (Report I)
  - AT07 - II raport dla KS i KM (Report II)
  - AT08 - IV raport dla KS i KM (Report IV)
  - AT09 - V raport dla KS i KM (Report V)
- (III raportem dla KS i KM był przekazany KE mid-term report – As the report III the mid-term report was used).

Reports from the evaluation of the workshops conducted

- AT10 - Raport z ewaluacji warsztatów (Report from the evaluation)
- AT11 - Raport z wizytacji warsztatów (Reports from the visited workshops)

Training materials for the workshop participants

- AT12 - Moduł szkoleniowy dla branży budowlanej (Training module construction)
- AT13 - Moduł szkoleniowy dla branży poligraficznej (Training module printing)
- AT14 - Moduł szkoleniowy dla branży drzewnej (Training module wood)
- AT15 - Moduł szkoleniowy dla branży spożywczej (Training module food)
- AT16 - Moduł szkoleniowy dla branży usług osobistych (Training module personal services)
- AT17 - Moduł szkoleniowy dla branży motoryzacyjnej (Training module automotiv)
- AT18 - Moduł szkoleniowy w zakresie oszczędzania energii elektrycznej (Training module electricity)

Reports

- AT19 - Raport wyjściowy o stanie zużycia zasobów (initial report resource usage)
Electronic form only
- AT20 - Raport śródkresowy o stanie zużycia zasobów (mid-term report resource usage)
- AT21 - Raport końcowy o stanie zużycia zasobów (final report resource usage)

AT22 - Raport wyjściowy o stanie świadomości ekologicznej (initial report ecological awareness) Electronic form only

AT23 - Raport końcowy o stanie świadomości ekologicznej (final report ecological awareness)

AT24 - Raport wyjściowy o stanie regulacji wewnętrznych (initial report internal regulations) Electronic form only

AT25 - Raport końcowy o stanie regulacji wewnętrznych (final report internal regulations)

Papierowe wersje raportów wyjściowych zostały przekazane KE razem z raportem śródkresowym (mid-term) Paper versions of the initial versions of the products listed above were submitted with the mid-term report.

Recommendations for the state institutions

AT26 - Wersja robocza rekomendacji dla Ministerstwa Gospodarki. Working version of the recommendation for the Ministry of Economy. Electronic form only

AT27 - Wersja robocza rekomendacji dla Ministerstwa Środowiska. Working version of the recommendation for the Ministry of Environment. Electronic form only

AT28 - Wersja robocza rekomendacji dla Państwowej Inspekcji Pracy i Głównego Inspektoratu Sanitarnego. Working version of the recommendation for the Chief Labour Inspectorate and for Chief Sanitary Inspectorate. Electronic form only

AT29 - Wersja finalna rekomendacji dla Ministerstwa Rozwoju (poprzednio Gospodarki) Final version of the recommendation for the Ministry of Development (Former Economy).

AT30 - Wersja finalna rekomendacji dla Ministerstwa Środowiska. Final version of the recommendation for the Ministry of Environment.

AT31 - Wersja finalna rekomendacji dla Państwowej Inspekcji Pracy. Final version of the recommendation for the Chief Labour Inspectorate.

AT32 - Wersja finalna dla Głównego Inspektoratu Sanitarnego. Final version of the recommendation for the Chief Sanitary Inspectorate

Papierowe wersje robocze rekomendacji zostały przekazane KE razem z raportem śródkresowym (mid-term). Paper versions of the working versions of the products listed above were submitted with the mid-term report.

List of abbreviations – wykaz skrótów

KE	Komisja Europejska
KM	Komitet Monitorujący
KS	Komitet Sterujący
MŚP	Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
ZRP	Związek Rzemiosła Polskiego

7.3 Dissemination annexes – załączniki związane z upowszechnianiem

7.3.1 Layman's report – raport dla laika

AL1 - Raport dla laika (The Layman's report)

7.3.2 After-LIFE Communication plan

AA1 - After-Life Communication Plan – wersja angielska (English version)

AA2 - After-Life Communication Plan – Plan komunikacji po projekcie LIFE wersja polska (Polish version)

7.3.3 Other dissemination annexes – inne załączniki związane z upowszechnianiem

Newsletters in English

AD01 - I Newsletter angielskojęzyczny

AD02 - II Newsletter angielskojęzyczny

AD03 - III Newsletter angielskojęzyczny

AD04 - IV Newsletter angielskojęzyczny

AD05 - Eco – Factfinders and Eco - handbook

Informator branżowy budownictwo (Eco – factfinder construction) Electronic form only

Informator branżowy poligrafia (Eco – factfinder printing) Electronic form only

Informator branżowy drzewna (Eco – factfinder wood) Electronic form only

Informator branżowy spożywcza (Eco – factfinder food) Electronic form only

Informator branżowy usług osobistych (Eco – factfinder personal services) Electronic form only

Informator branżowy motoryzacyjna (Eco – factfinder automotive) Electronic form only

Podręcznik edukacji ekologicznej (Eco – handbook) Electronic form only

Papierowe wersje informatorów branżowych i podręcznika edukacji ekologicznej zostały przekazane KE razem z raportem śródk okresowym (mid-term) Paper versions of the products listed above were submitted with the mid-term report.

AD06 - Prace zgłoszone na konkurs plakatu „Uczniowie rzemiosła dla środowiska” (Works submitted for the poster contest) Electronic form only

Articles in trade press

AD07 - Artykuł „Przegląd piekarski i cukierniczy” (wrzesień 2014)

AD08 - Artykuł „Kurier fryzjerski” (luty 2015)

AD09 - Artykuł Dodatek „Edukacja z kurierem fryzjerskim” (luty 2015)

AD10 - Artykuł „Przegląd piekarski i cukierniczy” (lipiec 2015)

AD11 - Artykuł „Kurier drzewny” (maj 2015)

AD12 - Artykuł „Nowoczesny warsztat” (październik 2015)

AD13 - Artykuł „Transport technika motoryzacyjna” (październik 2015)

AD14 - Artykuł „Świat opon”

AD15 - Artykuł „Katalog inżyniera” (grudzień 2015)

AD16 - Artykuł „Kurier drzewny” (styczeń 2016)

AD17 - Artykuł „Poligrafika” (luty 2016)

AD18 - Artykuł „Packaging Polska” (luty 2016)
AD19 - Artykuł „Kurier fryzjerski” (kwiecień 2016)

AD20 - Zapisy z przeprowadzonych webinarów (webinars) Electronic form only

AD21 - Identyfikacja wizualna projektu (Visual identity)
AD22 - Ulotka projektu (Project leaflet)

AD23 - Zapis 7 filmów reportażowych (7 reportage films) Electronic form only
AD24 - Zapis filmu emitowanego w TV (TV film) Electronic form only

AD25 - Zapis audycji radiowej czI (Radio broadcast, part I) Electronic form only
AD26 - Zapis audycji radiowej czII (Radio broadcast, part II) Electronic form only

AD27 - Posty promowane w projekcie (posts promoted on Facebook) Electronic form only

AD28 - Wywiady z uczestnikami projektu (Interviews with the project participants)
Electronic form only

AD29 - Artykuły o projekcie w mediach (Articles about the project in various media)
Electronic form only

AD30 - Lista publikacji o projekcie (List of publications about the project)

AD31 - Banery informacyjne użyte w projekcie (Web banners used)

Newsletters in Polish

AD32 - I Newsletter polskojęzyczny

AD33 - II Newsletter polskojęzyczny

AD34 - III Newsletter polskojęzyczny

AD35 - IV Newsletter polskojęzyczny

AD36 - Wzór tablicy informacyjnej w projekcie (Information board/notice board template)
Electronic form only

AD37 - Wzór tabliczki przydrzwiowej w projekcie (Door sign template) Electronic form only

AD38 - Zdjęcie tablicy w REFA (Notice board by REFA) Electronic form only

AD39 - Zdjęcie tablicy w Transfer (Notice board by Transfer) Electronic form only

AD40 - Zdjęcie tablicy w ZRP (Notice board by ZRP) Electronic form only

Link do portalu polskojęzycznego (Link to the project web page in Polish)

<http://www.3xsrodowisko.pl/>

Link do portalu angielskojęzycznego (Link to the project web page in English)

<http://www.3xsrodowisko.pl/en/>

Link do bazy najlepszych praktyk na portalu projektu (Link to the best practices database)

http://www.3xsrodowisko.pl/dobre_praktyki.html

Link do kalkulatorów oszczędności na portalu projektu (Link to the savings calculators)

http://www.3xsrodowisko.pl/kalkulatory_oszczednosci.html

Link do Fanpage projektu (Link to the Fanpage on Facebook)

<https://www.facebook.com/pages/Ekologia-w-firmie/461379477302000?fref=ts>

AD41 - Fotografie i video (Fotos and video) Electronic form only

AD42 - Prezentacja projektu (Presentation of the project) Electronic form only

7.4 Final table of indicators – końcowa tabela wskaźników

FT01 - Końcowa tabela wskaźników (Final table of indicators) Electronic form only

8. Financial report and annexes – raport finansowy z załącznikami¹

- AF1 Standard Payment Request and Beneficiary's Certificate
- AF2 Consolidated Cost Statement for the Project
- AF3 REFA Financial Statement of the Individual Beneficiary
- AF4 TRANSFER Financial Statement of the Individual Beneficiary
- AF5 ZRP Financial Statement of the Individual Beneficiary
- AF6 REFA Financial reporting. Electronic form only
- AF7 TRANSFER Financial reporting. Electronic form only
- AF8 ZRP Financial reporting. Electronic form only
- AF9 Summary of costs per action – podsumowanie kosztów na działania. Electronic form only
- AF10 Indywidualna interpretacja w sprawie VAT dla REFA Wielkopolska. Individual VAT Interpretation REFA
- AF11 Indywidualna interpretacja w sprawie VAT dla TRANSFER. Individual VAT Interpretation REFA
- AF12 Dokumentacja kosztów osobowych: XXXXXXXXXXXX. Personal costs documentation XXXXXXXXXXXX Paper version only
- AF13 Dokumentacja kosztów osobowych: XXXXXXXXXXXX. Personal costs documentation XXXXXXXXXXXX Paper version only
- AF14 Dokumentacja kosztów osobowych: XXXXXXXXXXXX. Personal costs documentation XXXXXXXXXXXX Paper version only
- AF15 Dokumentacja kosztów wsparcia zewnętrznego: Kancelaria Radcy Prawnego XXXXXXXXXXXX. External support costs documentation Kancelaria Radcy Prawnego XXXXXXXXXXXX Paper version only
- AF16 Dokumentacja kosztów wsparcia zewnętrznego: XXXXXXXXXXXX. External support costs documentation XXXXXXXXXXXX Paper version only
- AF17 Dokumentacja kosztów wsparcia zewnętrznego: XXXXXXXXXXXX. External support costs documentation XXXXXXXXXXXX Paper version only
- AF18 Dokumentacja kosztów wsparcia zewnętrznego: IMPACT International. External support costs documentation IMPACT International Paper version only
- AF19 Dokumentacja kosztów wsparcia zewnętrznego: Opolgraf Spółka Akcyjna. External support costs documentation Opolgraf Spółka Akcyjna Paper version only
- AF20 Dokumentacja kosztów wsparcia zewnętrznego: XXXXXXXXXXXX. External support costs documentation XXXXXXXXXXXX Paper version only
- AF21 Dokumentacja kosztów wsparcia zewnętrznego: XXXXXXXXXXXX. External support costs documentation XXXXXXXXXXXX Paper version only
- AF22 Raport niezależnego audytora. Independent Audit Report

---

¹ W przypadkach, gdy przelewy do ZUS i podatki płacone są zbiorczo miesięcznie np. w ZRP w przedstawianej dokumentacji finansowej załączono je do dokumentacji wynagrodzeń koordynatorów projektu.

- AF23 Protokół z wyboru laureatów konkursu „Oszczędzaj, chroniąc środowisko”
(Documentation from the selection of the „Save, protecting the environment”
contest winners) – As required as a justification of the costs related to the contest
- AF24 Wyjaśnienia dotyczące wsparcia zewnętrznego w odpowiedzi na pismo z dnia
28.04.2015 (po raporcie śródkresowym, mid-term) – procedura dla określenia
„value for money”.
- AF25 Protokół z postępowania w zakresie naboru ekspertów w projekcie.
Documentation of the experts selection procedure
- AF26 Protokół z postępowania w zakresie naboru animatorów edukacji ekologicznej.
Documentation of the animators of the ecological education selection procedure